

GÖTEBORGS UNIVERSITET
PSYKOLOGISKA INSTITUTIONEN

**Kontrollupplevelsens betydelse för rädsla och ilska i relation till
COVID-19 i USA**

Marcus Raneby

Examensarbete 30 hp
Psykologprogrammet
PM2519
Höstterminen 2020

Handledare: Pär Bjälkebring

Kontrollupplevelsens betydelse för rädsla och ilska i relation till COVID-19 i USA

Marcus Raneby

Föreliggande studie ämnade undersöka hur kontrollupplevelse samt kön, etnicitet och politisk orientering relaterade till upplevelsen av rädsla och ilska i relation till COVID-19. Arbetet baserades på en amerikansk studie med 622 deltagare varav 299 var män och 317 kvinnor. Deltagarna fick vid upprepade tillfällen svara på enkäter. Resultatet påvisade en negativ korrelation mellan rädsla och etnicitet, kön samt politisk orientering. Intern kontrollupplevelse korrelerade negativt med rädsla men korrelerade inte med ilska. Etnicitet och ilska korrelerade negativt, medan etnicitet och ilska ej korrelerade signifikant. Ytterligare analyser påvisade en positiv korrelation mellan ekonomisk oro och både ilska och rädsla. Starkast korrelation var den positiva korrelationen mellan rädsla och ilska. Eventuella förklaringar samt implikationer inför framtida forskning diskuteras.

COVID-19 har påverkat hela världens befolkning på ett eller annat sätt, många känner eller har känt väldigt stor skräck och rädsla inför denna nya globala pandemi (World Health Organization [WHO], 2020). En studie av Harper, Satchell, Fido och Latzman (2020) visade att rädsla för COVID-19 var den enda signifikanta predicerande faktorn för en positiv beteendeförändring (förbättrad handhygien, social distansering m.m.) i relation till viruset, vilket visar att rädsla kan hjälpa oss hålla oss friska. Men rädsla relaterad till COVID-19 har även bl.a. lett till självmord (Goyal, Chauhan, Chikara, Gupta & Singh, 2020) att personer inte vågar söka nödvändig vård (Lazzerini, Barbi, Apicella, Marchetti, Cardinale & Trobia, 2020) och förhöjda symtomatologiska nivåer vad gäller depression, ångest, stress och posttraumatisk stress relaterad till COVID-19 (Fitzpatrick, Harris & Drawve, 2020).

Tillsammans med rädsla var hopplöshet och ilska bland de mest frekventa emotionella reaktionerna vid pandemins början (Trnka & Lorencova, 2020). En studie från Storbritannien påvisade en korrelation mellan ilska och flertal saker såsom gräl, bråk, mer ångest och depression, konfrontationer med andra i relation till COVID-19 samt en högre risk att drabbas hårt av virusets ekonomiska effekter (Smith, Duffy, Moxham-Hall, Strang, Wessely & Rubin, 2020). Givet den påverkan dessa två affekter har, ämnar detta arbete vidare undersöka kontrollupplevelsens betydelse för människors nivåer av rädsla och ilska.

Bara under det första året har COVID-19 infekterat över 50 miljoner människor och tagit över 1.2 miljoner liv (WHO, 2020b, 2020c), vilket kan jämföras med andra dödliga sjukdomar såsom malaria, som tar ungefär 400.000 liv per år. Utöver de otaliga fall av svår sjukdom och de många förlorade liv COVID-19 orsakat, har miljarderna andra människor likväl påverkats genom ekonomiska och psykosociala faktorer. FN varnar t.ex. för en eventuell våg av svält, orsakad av bl.a. COVID-19 (United Nations, 2020). De mer långsiktiga konsekvenserna av pandemin återstår att se, men många studier har

redan undersökt virusets effekter på bl.a. ekonomi, terapeutiska behandlingar, samsjuklighet, stress, karriärsutveckling med mera, (se t.ex. Boyraz & Legros, 2020; Presti, Mchugh, Gloster, Karekla & Haye, 2020; Satici, Gocet-Tekin, Deniz & Satici, 2020; Troisi, 2020). Det är oklart hur länge denna pandemi kommer att pågå men det är tydligt att pandemin och dess konsekvenser utvecklas snabbt.

Den 20 januari 2020 bekräftades det första fallet av COVID-19 i USA (Holshue, Debolt, Lindquist, Lofy & Wiesman, 2020). Den 26 januari 2020 bekräftade Kinas hälsominister Ma Xiaowei att viruset kan överföras även under inkubationstiden utan symtom. Den 30 januari 2020 deklarerade WHO COVID-19 som ett internationellt hälsonödläge. Den 26 februari bekräftades det första fallet i USA ej relaterat till någon resa utomlands (Jordan & Rudman, 2020). Den 11 mars 2020 deklarerade WHO att COVID-19 var en global hälsopandemi (WHO, 2020d). Den 13 mars förklarade president Trump COVID-pandemin vara ett nationellt nödläge (Trump, 2020). Den 16 mars tillkännagav president Trump nya riktlinjer för social distansering för att motverka spridning av COVID-19. Riktlinjerna inkluderade bl.a. att stänga skolor, undvika barer och restauranger, undvika grupper av mer än tio personer och att undvika att besöka äldre (Rogers & Cochrane, 2020). I slutet av mars ansökte under en vecka över 6.6 miljoner amerikaner om arbetslöshetsersättning, vilket är mer än tiodubbelt så många ansökningar jämfört med tidigare årets genomsnitt (U.S. Department of Labor, 2020).

Huvuddragen i föreliggande arbetes teoretiska förankring

Bland alla områden som nu hektiskt utforskas för att bättre förstå COVID-19, dess spridning, direkta inverkan och långsiktiga konsekvenser, finns rädsla. Det saknas i nuläget kunskap om hur rädsla är kopplat till viruset och dess konsekvenser. Vi vet exempelvis väldigt lite om vilka som blir mindre rädda för viruset än andra och vilka predicerande eller påverkande faktorer som finns. Kunskap om rädsla vid pandemier kan tänkas vara av stort intresse för såväl samhället som för vidare förberedelse inför framtida pandemier pga de många konsekvenserna som rädsla medför, t.ex. mental ohälsa, missbruk m.m. (Satici, Gocet-Tekin, Deniz & Satici, 2020). En iransk studie av Mohammadi, Zarafshan, Bashi, Mohammadi och Khaleghi (2020) visade att den mentala hälsan försämrats i befolkningen sedan pandemins utbrott, där förekomsten av bl.a. depression och ångest ökat markant. Rädsla är även en påverkande faktor vid individers riskbedömningar (Tompkins, Bjälkebring & Peters, 2018), attityder (Lerner, Gonzalez, Small & Fischhoff, 2003) och beteenden (Gray & Ropeik, 2002).

En positiv korrelation mellan riskbedömning och rädsla har påvisats (Lerner m.fl., 2003; Lerner & Keltner, 2001; Tompkins m.fl., 2018). Dock verkar det finnas en stor variation i hur rädda olika människor blir, vilket enligt forskning bör påverka bl.a. beteende. Detta arbete utgår bl.a. från en studie av Finucane, Slovic, Mertz, Flynn och Satterfield (2000) som påvisade att just vita konservativa män hade signifikant lägre riskbedömningar. Finucane m.fl. (2000) menade att då skillnaderna mellan vita män och vita kvinnor inte återfanns mellan icke-vita män och icke-vita kvinnor är det sannolikt att socioekonomiska och psykologiska faktorer, snarare än biologiska, är av stor betydelse. Liknande fynd har även påvisats av Flynn, Slovic och Mertz (1994), där

skillnaden mellan vita män och kvinnor ej fanns mellan icke-vita män och kvinnor. Sociopolitiska faktorer såsom makt, status, alienation och tillit diskuterades som betydande (Flynn m.fl., 1994). En psykologisk faktor som kan påverka en persons nivå av rädsla och ilska är ett internt kontrollfokus (Internal Locus of Control) kontra ett externt kontrollfokus (External Locus of Control); (Bandura, 1983; Rastegar & Heidari, 2013). Kopplat till upplevelsen av kontroll är ilska, där ilska korrelerar med upplevelsen av individuell kontroll, medan rädsla korrelerar med uppfattningen att situationella faktorer är de styrande (Lerner & Tiedens, 2006).

Att förstå hur människor nivåer av rädsla och ilska kan prediceras har stor betydelse för den policy som olika regeringar och andra grupper bör föreslå vid en pandemi. Således ämnar detta arbete undersöka huruvida psykologiska teorier om bl.a. kontrollfokus, kön, etnicitet, politisk orientering och riskbedömning kan predicera hur mycket rädsla och ilska COVID-19 kan väcka.

Korrelationen mellan riskbedömning och rädsla

Sambandet mellan rädsla och riskbedömning har påvisats i ett flertal studier (Lerner m.fl., 2003; Lerner & Keltner, 2001; Tompkins m.fl., 2018). Två relaterade arbetssätt kring emotioners (t.ex. rädsla, glädje eller ilska) och affekters (mindre specifik positiv eller negativ känsloupplevelse) roll vid riskuppfattning är affektheuristiken och the appraisal-tendency framework (ATF); (Tompkins m.fl., 2018). Affektheuristiken fokuserar på affekters valens, alltså positiva eller negativa känslor. ATF fokuserar å andra sidan på diskreta emotioner och ser t.ex. en skillnad mellan ilska och ledsamhet, trots att båda affekterna har en negativ valens. Affektheuristiken och ATF skiljer sig även åt vad gäller fokus på vad som kallas integrerade (integral) vs tillfälliga eller orelaterade (incidental) affekter (Tompkins m.fl., 2018). Affektheuristiken fokuserar primärt på integrerade (integral) affekter och ATF fokuserar primärt på orelaterade (incidental) affekter och emotioner. En integrerad affekt är exempelvis arga känslor gentemot fyllekörare, där de arga känslorna får dig att rösta för hårdare straff för dessa. Ett exempel på en orelaterad emotion är glada känslor över att få en present, där de glada känslorna överförs till din utvärdering över en jobbkandidat och får personen att verka bättre lämpad (Tompkins m.fl., 2018). Således kan det sägas att integrerade affekter och emotioner är mer direkt relaterade till objektet eller händelsen medan orelaterade affekter och emotioner överförs från en annan, orelaterad händelse.

Affektheuristiken beskriver hur affekt används som en informationskälla, i synnerhet vad gäller hur riskfyllt något är (Finucane m.fl., 2000; Slovic, Finucane, Peters & MacGregor, 2004). Affekt påverkar bedömningar och beslut i desto större utsträckning vid komplexa, främmande eller oväntade situationer (Forgas, 1995) vilket COVID-19 pandemin sannerligen är. Risker och fördelar har en positiv korrelation, där en hög risk anses mer godtagbar om vinsten är stor. Vad gäller individers subjektiva bedömningar av aktiviteter och faror påvisar studier att desto lägre nytta något uppfattas ge, desto högre uppfattas risken, och vice versa (Fischhoff, Slovic, Lichtenstein, Read & Combs, 1978; Slovic, Peters, Grana, Berger & Dieck, 2007). En studie av Alhakami och Slovic (1994) påvisade att uppfattningen om den potentiella risken och vinsten var

länkad till styrkan i individens positiva eller negativa affekt gentemot faran. En positiv känsla av något innebar att en högre risk upplevdes som godtagbar, och vice versa.

Affekter används även som information till att guida beslut och bedömningar (Tompkins m.fl., 2018). Vidare används affekt även som en grund för var individens uppmärksamhet bör ligga (Tompkins m.fl., 2018), vilket i sin tur kan stärka affekten, t.ex genom att personen upptäcker potentiella smittorisker såsom hostningar eller ett dörrhandtag. Följaktligen kan personen eventuellt se smittorisken som större och därav bli mer rädd. Ytterligare en funktion affekt har är att motivera och guida beteende, såsom undvikande eller få oss att närma oss något (Tompkins m.fl., 2018), vilket överensstämmer med fyndet att rädsla var den enda prediktorn för positiva beteendeförändringar i relation till COVID-19 (Harper m.fl., 2020). Hur stor den faktiska möjligheten är att en viss händelse inträffar är av underordnad betydelse när händelsen är affektladdad. Detta påvisade Rottenstreich och Hsee (2001) genom en studie där personer fick berätta hur mycket de ville betala för att undvika en 1% eller en 99% risk att få en elchock, varpå det visade sig medianen på priset deltagarna erbjöd att betala var väldigt jämn oavsett om risken var låg (1%) eller hög (99%). Således tydliggjordes det att den faktiska risken storlek var av mindre betydelse när affekten var stark (Rottenstreich & Hsee, 2001). Detta innebär att den faktiska risken att bli smittad av COVID-19, vilket kan ses som ett affektriikt stimulus, är av underordnad betydelse vid personers riskbedömning av viruset. Folk tycks vara känsliga för möjligheten snarare än sannolikheten, vid affektrika bedömningar (Loewenstein, Hsee, Weber & Welch, 2001). Detta påvisar relevansen av att utgå från teori om riskbedömning för att delvis förstå förhöjda nivåer av rädsla i relation till COVID-19. Detta motiverar hypoteserna att vita män (Flynn m.fl., 1994) med en konservativ politisk orientering (Finucane, m.fl., 2000) sannolikt skattar sin rädsla lägre, då gruppen generellt har visats bedöma risker som lägre.

Vad gäller de för arbetet centrala emotionerna, rädsla och ilska, har dessa en större roll inom ATF, där diverse kognitiva dimensioner såsom kontroll, ansvar, riskperception och visshet undersökts (Tompkins m.fl., 2018). Istället för att dra hypoteser kring en affekts valens föreslog Lerner och Keltner (2000) att man bör utgå från en emotionsspecifik modell för att förstå emotioners effekter på bl.a. bedömningar och beslut. Lerner och Keltner (2000) menade att emotioner av samma valens, t.ex. ilska och rädsla, kan ha olika effekter vid t.ex. sannolikhetsbedömning medan emotioner av olika valens, t.ex. ilska och glädje, kan å andra sidan ha liknande effekter. Mer rädsla var, till skillnad från ilska, associerat med mindre optimism inför framtiden (Lerner & Keltner, 2001). Forskning med sin grund i ATF har påvisat att två stora skillnader mellan rädsla och ilska är dess relation till den kognitiva dimensionen visshet, vilket är upplevelsen av att veta och förstå vad som hänt och vad orsaken till händelsen var, och kontroll, alltså i vilken utsträckning händelser tycks vara orsakade av en individ eller snarare av situationella faktorer (Lerner & Tiedens, 2006). Rädsla är kopplat till att situationen verkar oförutsägbar, orsakad av situationella faktorer och att individen inte upplever sig kunna påverka den (Lerner & Keltner, 2001). Genom ovan beskrivna teoretiska grund motiveras hypotesen att etnicitet, kön och politisk orientering kommer att korrelera med rädsla.

Kontrollfokus, risker, ångest och rädsla

Studier har påvisat korrelationer mellan emotioner, riskbedömning och upplevelsen av kontroll (Frijda, Kuipers & ter Schure, 1989; Lerner m.fl., 2003; Lerner & Keltner, 2001). Kontrollaspekten kan bl.a. förstås genom ett externt och ett internt kontrollfokus. Med kontrollfokus (Locus of Control) menas en bestående övertygelse angående orsaken bakom, eller kontroll över, det personliga beteendet, och polariseras som internt eller externt (Rotter, 1966). En stark övertygelse om att kunna påverka sitt eget öde (ett internt kontrollfokus) innebär att personen är mer trolig att bl.a. vara mer uppmärksam på hjälpsam information inför framtida beteende samt ta steg för att förbättra sin miljö. Försöken att förbättra sin livsmiljö under betydelsefulla livshändelser är den tydligaste indikationen på ett mer internt kontrollfokus (Rotter, 1966). Personer med ett internt kontrollfokus tenderar att anta ett personligt ansvar och påverka vad som händer dem. Detta gör att de oftare litar på sin egen förmåga att hantera och påverka en ny okänd händelse (Heinstrom, 2010) vilket står i stark kontrast med korrelationen mellan rädsla och upplevelsen att situationen är oförutsägbar och av individen inte påverkbar. Denna förtröstan i sig själva bidrar således som en viktig faktor vid hanteringen av osäkra och stressfyllda situationer (Sorrentino & Hewitt, 1984) och kan även starkt påverka både emotionella och fysiska anpassningar (Rotter, 1966). Ett externt kontrollfokus tenderar att leda till ett lågt förtroende till den egna förmågan att påverka sitt fysiska mående och tenderar även att leda till en känsla av hjälplöshet, ett beroende av andra samt mindre ansvar för sin egen hälsa genom mindre proaktivt beteende (Rotter, 1966).

En konceptualisering av uppfattningen av kontroll kan innefatta mer än kontrollfokus (Infurna & Infurna, 2017), exempelvis inlärd hjälplöshet (Hiroto & Seligman, 1975), självförmåga (Bandura, 1983) och kompetens. Ett mer generellt begrepp än kontrollfokus är således uppfattad kontroll. Uppfattad kontroll innefattar bl.a. en övertygelse om att ens egna handlingar påverkar ens livsomständigheter samt en tro på sin egen förmåga att uppnå önskvärda mål (Infurna & Infurna, 2017). En signifikant linjär positiv korrelation mellan rädsla och externalitet, alltså ett högre externt kontrollfokus, påvisades i en studie på psykologstudenter (Traub, 1982). Vidare har en korrelation mellan kontrollfokus och testrelaterad ångslan och oro påvisats. Rastegar och Heidari (2011) påvisade en signifikant negativ korrelation mellan ett internt kontrollfokus och testrelaterad ångslan och oro samt en signifikant positiv korrelation mellan ett externt kontrollfokus och testrelaterad ångslan och oro.

Rädsla och ångest är två uppenbart överlappande aversiva aktiverade tillstånd med ett fokus på hot (Öhman, 2008). Bandura (1983) argumenterade att det är klart och tydligt att upplevd kontroll minskar rädslan för aversiva stimuli samt att en avsaknad av tilltro till den egna förmågan gör att framtida potentiellt aversiva händelser verkar mer skrämmande. Upplevd kontroll, eller ett internt kontrollfokus, har även visats korrelera med både kön och etnicitet (Duxbury, Higgins & Lee, 1994; Finucane, m.fl., 2000; Shaw & Krause, 2001; Specht, Egloff & Schmukle, 2013). Duxbury m.fl. (1994) påvisade bl.a. att individer med högre nivåer av upplevd kontroll uppgav lägre nivåer av överbelastning på jobbet och att familjelivet stördes mindre. Studien påvisade även att kvinnor uppgav högre nivåer av överbelastning och påverkan av jobbet. En korrelation mellan kön och graden av upplevd kontroll påvisades av Specht m.fl. (2013), där fyndet

var att män upplevde sin kontroll som högre än vad kvinnor upplevde. En annan studie påvisade att vita personer kände en högre nivå av upplevd kontroll jämfört med svarta personer i alla ålderskategorier (Shaw & Krause, 2001). Denna studie påvisade även en korrelation mellan lägre upplevd kontroll och lägre inkomst samt utbildning.

Således påvisar forskning att det är samma grupp, vita män som även skiljer sig vad gäller inkomst och utbildning, som upplever en högre grad av kontroll och mer har ett mer internt kontrollfokus. Det handlar dock inte om den faktiska objektiva nivån av kontroll, utan snarare den av kulturen och sociala roller förväntade kontrollen. I vilken utsträckning personen, utifrån kulturella eller sociala aspekter, förväntar sig att kunna kontrollera och påverka sin situation (Lachman, Neupert & Agrigoroaei, 2011). Av detta motiveras arbetets andra hypotes; att det finns en negativ korrelation mellan upplevd kontroll och rädsla. Med andra ord förväntas resultatet påvisa att personer med en högre nivå av upplevd kontroll känner mindre rädsla i relation till COVID-19 än personer med mindre upplevd kontroll.

Upplevd kontroll, ilska och rädsla

Lerner och Tiedens (2006) påvisade att ilska korrelerar med upplevd kontroll i det avseendet att någon upplevs bära ansvaret (snarare än situationella faktorer) samt att man själv har kontroll och kan påverka situationen. Arga personer upplever att de kan få kontroll över situationen och förändra den samt övervinna sina hinder (Frijda m.fl., 1989). En central del av ilskan är uppfattningen att man kommer få det man vill (Lerner & Keltner, 2001). I en studie av Lerner och Keltner (2000) korrelerade ilska med en minskad riskperception och rädsla med en ökad riskperception. Lerner och Keltner (2001) påvisade att ilska korrelerade med ett mer risksökande beteende samt att mer rädda individer tog fler riskundvikande beslut. Ett internt kontrollfokus korrelerade positivt med risksökande beteende såsom fortkörning, droger och oskyddat sex, i motsats till ett externt kontrollfokus (Miller & Mulligan, 2002).

En studie påvisade bl.a. att vita män upplevde signifikant mer kontroll över risker gentemot den egna hälsan (Finucane, m.fl., 2000). Detta kan tolkas i linje med de föreslagna kopplingen mellan upplevd kontroll, riskbedömning, rädsla och ilska, i de tidigare beskrivna studierna.

Undersökningsvariabler

De två huvudvariablerna är rädsla och ilska.

Rädsla. Rädsla definieras som en grundläggande emotion som väcks vid upptäckten av ett direkt hot och som involverar en omedelbar alarmreaktion och en förberedelse för kamp eller flykt (APA, 2020).

Ilska. Ilska definieras som en emotion karaktäriserat av spänning och fientlighet väckt av frustration orsakad av t.ex. faktisk eller inbillad skada från någon annan eller en uppfattad orättvisa (American Psychological Association [APA], 2020).

Prediktorer som användes för att predicera huvudvariablerna

Etnicitet. Etnicitet definieras som en viss folkgrupp, eller härkomst från en viss folkgrupp (Cambridge English Dictionary, 2020).

Politisk orientering. I USA finns det två dominerande politiska partier, det demokratiska partiet och det republikanska partiet, (Cambridge English Dictionary, 2020), vilket är de två svarsalternativ som erbjöds.

Kön. Med kön menas den fysiska och/eller den sociala aspekten av att vara man eller kvinna (Cambridge English Dictionary, 2020).

Internt och externt kontrollfokus. Kontrollfokus är ett konstrukt som används för att kategorisera personers grundläggande motivationella orienteringar och deras uppfattning om hur mycket dem själva är i kontroll över sitt livs omständigheter (Bandura, 1983). Ett internt kontrollfokus innebär en tendens att agera utifrån interna avsikter samt en tendens till förstå livshändelser som en produkt av den egna individens agens och förmåga. Ett externt kontrollfokus innebär en tendens att tolka livshändelser som orsakat av faktorer utom individens egna kontroll samt en tendens att agera utifrån externa omständigheter (APA, 2020).

Ekonomisk oro. Oro definieras som ett mentalt tillstånd av ångest eller agitation på grund av bekymmersamma tankar om ett nära förestående eller en förväntad händelse, hot eller fara (APA, 2020).

Hushållsinkomst. Hushållsinkomst definieras som den sammantagna inkomsten under 12 månader för alla individer över 15 års ålder i ett hushåll, oavsett om individerna är besläktade eller inte (U.S Census Bureau, 2014).

Variabler som ej använts som prediktorer

Ålder. Ålder definieras som en tidsperiod någon har levt eller som någonting existerat (Cambridge English Dictionary, 2020).

Utbildning. Utbildning definieras som processen av att lära ut eller lära in, i synnerhet i en skola eller på universitet, eller kunskapen erhållen från det (Cambridge English Dictionary, 2020).

Den föreliggande studiens syfte

Den pågående globala pandemin påverkar miljarder människor genom fysiska, psykiska, sociala och ekonomiska konsekvenser. Då människor runt om i världen lider av ökad stress, rädsla, ilska och ångest är det av betydelse att öka insikten och förståelsen för människors reaktioner. Rädsla och ångest medför lidande och sämre mental hälsa och kan dels öka risken för missbruk och andra skadliga sätt att hantera den nuvarande situationens psykiska påfrestningar. Det övergripande syftet med studien är att undersöka vilken betydelse kontrollupplevelse, etniciteten, politisk orientering och kön har för människors nivåer av rädsla och ilska i relation till COVID-19. Därigenom ämnas resultat kunna påvisas vilka kan hjälpa regeringar och andra grupper att bättre anpassa policy, bemötande och samhällsstöd. Den föreliggande studiens syfte ämnas uppnås med hjälp av en amerikansk enkätundersökning där deltagare utöver rädsla och ilska i relation till COVID-19 även fått svara på frågor rörande bl.a. etnicitet, politisk orientering, kön och tillit.

I linje med Finucane m.fl. (2000) förväntas resultatet påvisa skillnader mellan olika personer i deras upplevelse av rädsla. Utifrån detta formuleras hypotes 1a-c.

1a De som identifierar sig med en ”vit” etnicitet kommer skatta sin rädsla som lägre, jämfört med de som inte identifierar sin etnicitet som ”vit”.

- 1b Konservativa kommer skatta sin rädsla som lägre, jämfört med liberala.
- 1c Män kommer skatta sin rädsla som lägre, jämfört med kvinnor.

I linje med Shaw och Krause (2001) samt Specht m.fl. (2013) förväntas vissa personer ange en högre nivå av upplevd intern kontroll än andra. Utifrån detta formuleras hypotes 2a och 2b.

- 2a De som identifierar sig med en ”vit” etnicitet kommer ha högre intern kontroll, jämfört med de som inte identifierar sin etnicitet som ”vit”.
- 2b Män har högre intern kontroll, jämfört med kvinnor.

Med bas i forskning av Traub (1982) samt Rastegar och Heidari (2013) förväntas personer med en högre grad av upplevd intern kontroll även uppleva mindre rädsla i relation till COVID-19. Utifrån detta formuleras hypotes 3a. Vidare påvisade Lerner och Tiedens (2006) en korrelation mellan ilska och upplevd kontroll. I enlighet med den studien förväntas det att personer som reagerar med mindre rädsla istället reagerar med högre nivåer av ilska, om den lägre ilskan är relaterad till högre intern kontroll. Utifrån detta formuleras hypotes 3b.

- 3a Högre upplevd intern kontroll är relaterat till lägre rädsla, jämfört med personer med en högre upplevd extern kontroll.
- 3b Högre upplevd intern kontroll är relaterad till högre ilska, jämfört med personer som upplever en högre nivå av extern kontroll.

Metod

Föreliggande studie grundades på insamlad data från Oregons universitets forskningsstudie på emotioner och polarisering vid beslutsfattande och media under COVID-19 - ”The University of Oregon’s Emotions & Polarization in Decisions & Media in COVID-19 (UO-EPIDeMIC)”. Forskningsstudiens övergripande syfte var att samla in data som erbjöd utökad förståelse för hur individers affekter gentemot COVID-19 förändrades från tidigt i pandemin samt under tiden pandemin fortskrider. Vidare ämnade forskningsstudien möjliggöra olika linjer av forskning som erbjöd insikt och förståelse för hur individer reagerar och hanterar den katastrof som COVID-19 pandemin inneburit för många. Projektet initierades i början av 2020 och data har samlats in under fem olika tillfällen. Enkäterna skickades ut till amerikanska Amazon Mechanical Turk (MTurk) Prime’ respondenter. MTurk är en webbplats för crowdsourcing, som kan ge svar utan personlig kontakt med respondenterna genom digitala enkätutskick. Ytterligare en anledning till varför MTurk användes var att högkvalitativ data kan försäkras genom olika deltagarkrav vilka beskrivs nedan. Deltagarantalet för forskningsgruppens studie var $n = 1.284$ vid första vågen, $n = 1.034$ vid andra vågen, $n = 1.002$ vid tredje vågen, $N = 864$ vid fjärde vågen och $n = 832$ vid femte vågen. Totalt 622 deltagare svarade vid samtliga tillfällen.

Figur 1. Tidslinje över viktiga händelser i USA samt tidpunkterna för arbetets datainsamling.

Denna studie bygger på data från de första fem insamlingstillfällena vilket innebär data som sträcker sig över ungefär 6 månader. För att besvara de ovan beskrivna frågeställningarna och uppnå studiens syfte användes en kvantitativ ansats. Samtliga hypoteser prövades genom antingen bivariata eller multipla regressionsanalyser.

Deltagare

Ett krav på deltagarna i UO-EPIDeMIC var att de skulle befinna sig i USA och vara över 18 år. Samtliga deltagare var under våren 2020 anslutna som respondenter till den amerikanska webbplatsen MTurk. Kraven på enkätsvaren och respondenterna själva var höga. Ett deltagarkrav var en HIT approval rating på 99-100%, vilket innebär att deltagarnas tidigare enkätsvar godkännts till 99 eller 100% av dem som skickat ut enkäterna. Ytterligare ett krav var att deltagarna skulle ha fullgjort mellan 5,000-10,000 enkätsvar. För att ytterligare höja kvalitén på data exkluderades deltagare som misslyckades med två eller fler uppmärksamhetstest (vilka var inkluderade i enkäten samt är beskrivna under tillvägagångssätt), gav tramsiga eller orimliga svar, erkände sig ha använt miniräknare eller att ha kollat upp rätt svar eller hade en IP' adress utanför USA.

Underlaget för detta arbete är ett urval från dessa data. Urvalet baserades på data från deltagare som svarat vid varje av de fem mättillfällena. Detta för att försäkra att personer i detta urval inte har data som saknas systematiskt. Detta gjorde således att studiens urval blev 622 deltagare.

För deltagarna i denna studies data var medelåldern 43.5 år ($s = 13$, $V = 22 - 91$). Av totalt 622 deltagare uppgav 48% ($n = 299$) "man" på frågan kring könstillhörighet och 51% ($n = 317$) uppgav "kvinna". Sex deltagare uppgav sig vara icke-binära. Gällande etnicitet var 81% ($n = 502$) vita och 19% ($n = 119$) icke-vita. Denna information saknas för en deltagare. Av deltagarna uppgav 58% ($n = 363$) en konservativ politisk orientering och 41% ($n = 256$) en liberal politisk orientering. Dessa data saknades för tre deltagare. Medelinkomsten per år för deltagarnas hushåll innan skatt var vid mättillfället ca 59.000 USD i årsinkomst ($M = 6.9$, $s = 3.2$). Utförligare information angående inkomstfrågans svarsalternativ och därmed en större förståelse för vad medelvärdet innebär beskrivs under instrument. Av de 622 deltagarna uppgav 45% ($n = 282$) att de under gårdagen inte oroat sig över pengar. 54% ($n = 340$) uppgav att de under gårdagen oroat sig över pengar.

Gällande deltagarnas utbildningsnivå hade 0.5% ($n = 3$) inte fullgjort en högstadietutbildning, 6% ($n = 39$) fullgjort en högstadietutbildning, 28% ($n = 172$) delvis fullgjort en universitetsutbildning, 47% ($n = 291$) fullgjort en fyraårig universitetsutbildning och 19% ($n = 116$) avslutat mer än fyra års universitetsstudier.

En bortfallsanalys gjordes för att jämföra deltagarna som svarat på alla enkätutskick och således var del av föreliggande arbetes data, och de deltagare som enbart svarat på någon eller några av enkätutskicken. Skillnader mellan de två gruppernas värden jämfördes för bl.a. kön, etnicitet, politisk orientering, utbildning, ålder, och hushållsinkomst. Gällande kön och etnicitet undersöktes dessa variabler med hjälp av Chi²test. För kön var det ingen signifikant skillnad $\chi^2(1, N = 1742) = 0.17, p < .680$ mellan detta arbetes sample och ursprungssamplet. Det var 48.5% män i detta arbetes sample och 49,7% män i hela samplet. För etnicitet var det heller ingen signifikant skillnad $\chi^2(1, N = 1283) = 2.17, p < .141$. Det var 80.8% vita personer i detta arbetes sample och 77.5% bland deltagarna i hela samplet. För politisk orientering var det ingen signifikant skillnad mellan föreliggande arbetes sample och ursprungssamplet. Levene's test var inte signifikant och samma varians antogs och frihetsgraderna justerades ej, $t(1277) = 1.48, p = .14$. Gällande utbildning hade föreliggande arbetes sample ($M = 3.8, s = 0.8$) en högre utbildning än ursprungssamplet ($M = 3.5, s = 0.9$), $t(1280) = 5.82, p < .001$. Levene's test var signifikant och därav kunde samma varians ej antas och frihetsgraderna justerades. Gällande ålder var föreliggande arbetes sample ($M = 43.4, s = 13.1$) äldre än ursprungssamplet ($M = 37.9, s = 11.7$), $t(1280) = 7.99, p < .001$. Levene's test var signifikant och samma varians kunde ej antas och frihetsgraderna justerades. Gällande variabeln hushållsinkomst hade föreliggande arbetes sample ($M = 6.9, s = 3.3$) en högre hushållsinkomst jämfört med ursprungssamplet ($M = 6.2, s = 3.2$), $t(1281) = 4.19, p < .001$. Levene's test var inte signifikant och samma varians kunde antas och frihetsgraderna justerades ej.

Detta innebär att medan föreliggande arbetes sample är äldre, har högre inkomst och högre utbildning jämfört med ursprungssamplet fanns inget stöd för att fler försökspersoner hade fallit bort på någon av arbetets viktigaste undersökningsvariabler, etnicitet, politisk orientering eller kön.

Instrument

För att mäta föreliggande arbetes variabler användes följande frågor i forskningsstudiens digitala enkät.

Rädsla. För att mäta variabeln rädsla användes frågan ”hur rädd är du för att smittas av COVID-19 i framtiden?” på en skala 1-6. (1 = inte rädd alls, 2 = lite rädd, 3 = något rädd, 4 = tämligen rädd, 5 = väldigt rädd, 6 = extremt rädd). (De engelska originalfrågorna använde termerna not at all, slightly, somewhat, moderately, very, extremely). Deltagarnas svar vid de fem mättillfällena summerades sedan, vilket innebär att variabeln motsvarar hur mycket rädsla de känt totalt över de fem mättillfällena.

Ilska. Deltagarna fick besvara frågan i vilken utsträckning en specifik känsla, i detta fallet ilska, stämde in på den av deltagaren upplevda känslan gentemot COVID-19. Den exakta frågan var ”hur får coronaviruset dig att känna? – Arg”. Svaren

kunde variera mellan 1 och 4 (1 = känslan beskriver inte alls hur deltagaren känner, 4 = känslan beskriver fullständigt hur deltagaren känner). Den använda frågan baserades på skalan HUE, som användes för att mäta emotioner i relation till COVID-19 (Peters & Slovic, 2007). Deltagarnas svar motsvarade hur mycket ilska de känt totalt över de fem mätillfällena.

Etnicitet. Gällande etnicitet användes den engelska termen ”race” vid datainsamlingen och enbart svarsalternativen vit eller icke-vit fanns. Även om en sådan variabel kan ha en stor bredd av svarsalternativ använde föreliggande studie enbart alternativen vit eller icke-vit. Alla de som svarade något annat än vit blev med andra ord en grupp, vilket är samma upplägg som studien av Finucane m.fl. (2000) hade, där riskbedömning undersöktes.

Politisk orientering. För att mäta variabeln politisk orientering användes samma fråga två gånger men med olika svarsalternativ. Frågan var ”skulle du beskriva dig själv som konservativ eller liberal?” och hade vid första tillfället enbart två svarsalternativ (0 = konservativ, 1 = liberal). Vid andra tillfället fanns fyra svarsalternativ (1 = väldigt konservativ, 2 = konservativ, 3 = liberal, 4 = väldigt liberal). Enligt en studie av Pew Research Center har USA under de senaste 20 åren politiskt sett blivit allt mer polariserad. Andelen amerikaner som uppger en konsekvent liberal eller konservativ åsikt har dubblats och andelen amerikaner som uppger väldigt ogynnsamma åsikter om det andra partiet har likväl dubblats (Pew Research Center, 2014). Även om den typiska republikanen är mer konservativ än den typiska demokraten (Pew Research Center, 2014) kan det finnas stora individuella skillnader. Av den anledningen använde föreliggande studie frågan huruvida deltagaren var konservativ eller liberal, snarare än demokrat eller republikan. Det svaret fördjupades genom att fråga i vilken utsträckning deltagaren uppfattade sig som liberal alternativt konservativ.

Kön. Vad gäller kön erbjöds två svarsalternativ (1 = man, 2 = kvinna, 3 = öppen text). Sex deltagare identifierade sig som icke-binära varpå de i datan ej räknas som man eller som kvinna.

Internt och externt kontrollfokus. I formuläret fanns ingen skala som direkt mätte detta konstrukt varpå dessa variabler mättes indirekt genom att deltagarna fick svara på i vilken utsträckning de litade på sin egen förmåga att minska smittorisken för COVID-19 (intern kontroll) samt i vilken utsträckning de litade på CDC’s (Centers for Disease Control and Prevention, i Sverige motsvarande Folkhälsomyndigheten) förmåga att förhindra en pandemi i USA (extern kontroll). Deltagarnas svar på dessa frågorna separat beskrivs som variabeln intern tillit samt extern tillit. När svaren på de två frågorna summerats till och samma variabel används namnet kontrollfokus. Den interna tilliten mättes med hjälp av frågan ”i vilken utsträckning litar du på din egen förmåga att minska risken för att bli smittad av COVID-19?” och hade likadana svarsalternativ som för frågan gällande den externa tilliten. Den externa tilliten mättes med hjälp av frågan ”hur mycket litar du på att CDC klarar av att minska risken för en COVID-19 epidemi i USA?” och hade 6 svarsalternativ (1 = ingen tillit, 2 = lite tillit, 3 = tämligen låg tillit, 4 = tämligen hög tillit, 5 = hög tillit, 6 = extremt hög tillit).

Kontrollfokus. Kontrollfokus togs fram genom en omkodning av den externa tilliten till motsvarande negativa värden. Därefter användes summan av en individs externa tillit, omkodad till värden mellan 0 och -5, och adderades ihop med samma individs interna tillit. Således fick varje individ ett nytt värde under namnet

kontrollfokus, som varierade mellan -5 och +5. Där -5 till -1 innebär ett mer externt kontrollfokus, 0 varken eller, och +1 till +5 ett mer internt kontrollfokus.

Ekonomisk oro. Variabeln ekonomisk oro operationaliserades med hjälp av frågan ”oroade du dig för pengar under gårdagen?” med två svarsalternativ (1 = ja, 2 = nej).

Hushållsinkomst. Under 2019 var medianen för amerikanska hushållsinkomster 68,703 USD, vilket var den högsta medianen sedan hushållsinkomst började undersökas (U.S Census Bureau, 2020). Samma definition användes i föreliggande studie och togs fram genom att deltagarna fick besvara frågan ”vad är din hushållsinkomst (före skatt)?” med 12 svarsalternativ (1 = < 10.000 USD i årskomst, 2 = 10.000 – 19,999 USD, 3 = 20,000 – 29,999 USD) upp till steg 10. Steg 11 (11 = 100,00 – 149,999 USD, 12 = > 150,000 USD).

Ålder. Variabeln ålder togs fram genom frågan ”ålder?” och hade inga givna svarsalternativ utan var fritt för deltagaren att skriva in sin ålder. Denna fråga användes för att beskriva deltagarna men ej i någon analys.

Utbildning. Utbildningsvariabeln mättes med hjälp av frågan ”vilken är den högsta nivån av utbildning du fullgjort?” med 5 svarsalternativ (1 = mindre än en högstadiexamen, 2 = högstadiexamen, 3 = del av en universitets eller högskoleutbildning, 4 = avklarad fyraårig universitetsutbildning, 5 = mer än en fyraårig universitetsutbildning).

Tillvägagångssätt

Enkätsvaren samlades in mellan specifika datum. Data för första vågen samlades in mellan 17 februari och 25 februari. Våg två samlades in mellan 3 mars och 10 mars. Tredje vågen samlades in mellan 26 mars och 2 april. Den fjärde vågen samlades in mellan 6 maj och 13 maj och avslutningsvis samlades den femte vågen in mellan 7 juli och 15 juli. Deltagarna fick vid enkätstillfällena besvara ca 100 frågor vilka varierade från flervalfrågor, klicka för alla som gäller, sifferuppskattningar och skrivna svar. Nedskrivna svar på under 15 ord exkluderades från textanalys medan övriga svar analyserades. Nedskrivna svar och hur de analyserats är dock ej del av detta arbete då sådana data ej mottagits i och med att UO-EPIDeMIC enbart gav tillgång till utvalda variabler.

Uppmärksamhetstesterna inkluderade i enkäterna var bl.a. en instruktion om att sätta en skala på en specifik siffra för att demonstrera förståelse för svarsalternativen samt för att säkerställa att deltagarna läste igenom frågorna ordentligt. En sådan instruktion var t.ex. "nästa sektion involverar användningen av en justerbar skala. Var god öva på denna skala genom att sätta mätaren på exakt 50". En annan typ av uppmärksamhetstest var grundläggande textade matematiska problem såsom "Om Adam har två äpplen och Isak har 3 äpplen, hur många äpplen har Adam och Isak ihop?". Alla öppna svar granskades för nonsenssvar. Deltagare med flertal nonsenssvar exkluderades från datan. Exkludering gällde vid ett misslyckat uppmärksamhetstest och ett nonsenssvar, två nonsenssvar eller två misslyckade uppmärksamhetstest. Genom kontakt med handledare för detta arbete mottogs data från de 622 deltagare som besvarat alla enkätutskick. Enbart variabler som bedömts vara relevanta för föreliggande arbetes syfte och hypoteser mottogs.

Databearbetning

Den kritiska signifikansnivån sattes till $p < .05$ för samtliga analyser. Föreliggande studies första kvantitativa analys ämnade undersöka i vilken utsträckning faktorerna kön, etnicitet och politisk orientering samvarierade med upplevelsen av rädsla i relation till COVID-19. Rädslonivån skaffades fram genom att summera deltagarnas rädsla från de fem tillfällen då datan samlats in. En ny variabel under namnet total rädsla togs fram för den summerade rädslan. En frekvensfördelningsanalys gjordes på variabeln och den bedömdes ha en tillräckligt bra normalfördelning för analys. Fördelningskurvan finns bifogad i bilaga 1. Med total rädsla som utfallsvariabel gjordes en multipel regression där kön, etnicitet och politisk orientering användes som prediktorer. Regressionsanalyser och bivariata korrelationer användes för att estimerasambandet mellan arbetets variabler. Ett exempel från denna undersökning är sambandet mellan rädsla för covid och etnicitet, politisk orientering och kön. Det vill säga regressionsmodellen kommer att fastställa hur deltagarnas etnicitet, politisk tillhörighet och kön är relaterade till rädslan för COVID-19.

För att säkerställa goda förutsättningar för tolkningen av de kvantitativa analyserna gjordes frekvensfördelningsanalyser även på variablerna kontrollfokus extern tillit, total ilska, hushållsinkomst samt även för konservativa och liberala med fyra svarsalternativ, beskrivet under instrument. Samtliga frekvensfördelningar finns bifogade för egen granskning i bilaga 1. Givet den stora mängden deltagare ansågs samtliga frekvensfördelningar vara tillräckligt normalfördelade för genomförandet av bivariata eller multipla regressionsanalyser (Williams, Grajales & Kurkiewicz, 2013).

Resultat

För att först undersöka korrelationen mellan alla variabler i datasettet utfördes en analys av bivariata korrelationer (se Tabell 1). Därefter gjordes multipla regressionsanalyser för att vidare undersöka arbetets hypoteser. Hypoteserna var vita konservativa män skulle känna mindre rädsla, att vita män kommer uppleva en högre nivå av internt kontrollfokus samt att en högre nivå av internt kontrollupplevelse skulle medföra en lägre nivå av rädsla men en högre nivå av ilska.

Tabell 1.

Bivariata korrelationer mellan variablerna i studien.

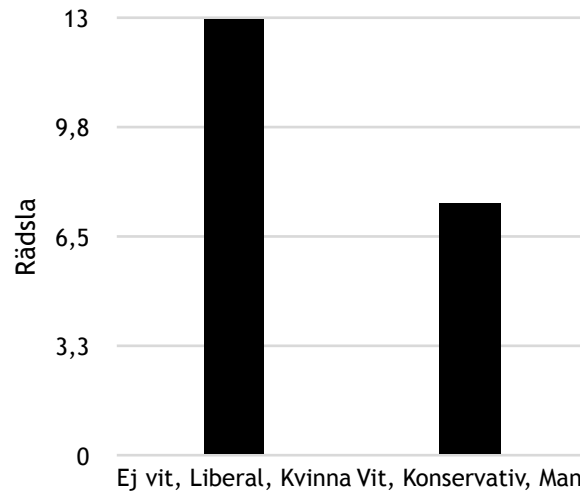
Total rädsla	Total ilska	Männ	Vita	Konservativ	Kontrollfokus	Intern tillit	Extern tillit	Ekonomisk oro
-								

Total ilska	,44**	-							
Kön	-,18**	-,10*	-						
Etnicitet	-,09*	-,01	-,08*	-					
Pol. orientering	-,17**	,04	,00	,09*	-				
Kontrollfokus	-,09*	,07	,03	,00	,02	-			
Internt kontrollfokus	-,13**	,01	,02	,04	,05	,62**	-		
Externt kontrollfokus	-,00	-,08*	-,02	,03	,02	-,72**	,10*	-	
Ekonomisk oro	,22**	,14**	-,08*	,01	-,09*	-,05	-,11**	-,04	-
Hushållsinkomst	-,02	,02	-,04	,00	,06	-,03	,06	,09*	-,29**

* $p < .05$, ** $p < .01$.

Skillnader i rädslonivå

För att undersöka H1a rollen av etnicitet, H1b politisk orientering och H1c, kön på total rädsla analyserades data i en multipel regression. Samtliga hypoteser fann stöd i data (Etnicitet Beta = -.09, Politisk orientering Beta = -.14, Kön Beta = -.17). Med andra ord kände vita, konservativa och män signifikant mindre rädsla jämfört med övriga deltagare (se Tabell 3). Skillnaden mellan ovan beskriva grupp och övriga deltagare redovisas i figur 2.

Figur 2. Rädslan hos vita, konservativa män (7,5) var ungefär 60% jämfört med ej vita, liberala kvinnor (13) över de sex månaderna de följdes.

Skillnader på intern kontrollupplevelse

Gällande H2a, rollen av etnicitet och kön H2b på ett internt kontrollfokus, analyserades data i en multipel regression. Ett kontrollfokus med ett värde mellan 1-5 innebar ett mer internt kontrollfokus. Negativa värden mellan -1 och -5 innebar ett mer externt kontrollfokus. Regression förklarade ca 0,1% av variansen ($R^2 = .001$) och gav inte stöd för någon av hypoteserna. Varken vita personer eller män upplevde signifikant mer internt kontrollfokus jämfört med andra (se Tabell 2).

Tabell 2.

I en multipel regression estimerades kontrollfokus från prediktorerna om personen var vit och man.

	Ostandardiserade estimat		Standardiserade	<i>t</i>	<i>p</i>
	<i>B</i>	Std. fel	estimat Beta		
Intercept	-,074	,16		-,464	,643
Etnicitet	,03	,16	-,01	,18	,860
Kön	,09	,13	-,03	,68	,496

(om personen var vit = 1 annars = 0, man = 1, kvinna = 0).

Kontrollfokus betydelse för rädsla

För att undersöka H3a, rollen av intern vs externt kontrollfokus på total rädsla utfördes en bivariat regression. I korrelationstabellen (Tabell 1) går det att se kontrollfokus är relaterad till rädsla $r(620) = -.09, p < .05$ och gav stöd till hypotesen att ett mer internt kontrollfokus korrelerade med signifikant mindre rädsla jämfört med personer med ett externt kontrollfokus. Dock kan man även se i Tabell 1 att internt och

externt kontrollfokus är svagt positivt korrelerade ($r(620) = .10, p < .05$) och därför inte verkar motsvara två diametrala motsatser.

För en fördjupad förståelse gjordes en kvantitativ analys för att komplettera ovanstående undersökning av H3a. En multipel regressionsanalys undersökte var för sig rollen av internt kontrollfokus och rollen av externt kontrollfokus på total rädsla. Enbart internt kontrollfokus var signifikant (Internt kontrollfokus Beta = $-.10$). Personer med högre internt kontrollfokus var signifikant mindre rädda än personer med lägre internt kontrollfokus. Inget signifikant samband mellan externt kontrollfokus och total rädsla påvisades (se Tabell 3).

Skillnader i ilska

Betydelsen av etnicitet och kön på total ilska undersöktes genom multipel regression. Män kände signifikant mindre ilska än kvinnor (Kön Beta = $-.10$) medan personer med en ”vit” etnicitet inte kände signifikant mindre ilska än personer med en ”icke-vit” etnicitet (se Tabell 4).

Kontrollfokus och ilska

I enlighet med Lerner och Tiedens (2006) undersöktes H3b, rollen av upplevd intern kontroll på total ilska. Den totala ilskan togs fram på samma sätt som den totala rädslan. Korrelationstabellen (Tabell 1) påvisar att ilska och kontrollfokus ej är signifikant korrelerade ($r(620) = .07, p > .05$) och gav således inte stöd till hypotesen. Personer med en högre nivå av intern kontroll blev inte mer arga än personer med en högre nivå av extern kontroll.

En fördjupande analys gjordes för att vidare granska H3b. En multipel regressionsanalys undersökte var för sig rollen av internt kontrollfokus och rollen av externt kontrollfokus på total ilska. Enbart externt kontrollfokus (Extern kontrollfokus Beta = $-.09$) var signifikant. Personer med högre externt kontrollfokus var mindre arga än personer med lägre externt kontrollfokus. Inget signifikant samband mellan internt kontrollfokus och total ilska påvisades (se Tabell 4).

Ekonomiska variabelers betydelse

Pandemin medför breda socioekonomiska konsekvenser och både rädsla ($r(620) = .22, p < .001$) och ilska ($r(620) = .14, p < .001$) var signifikant korrelerade till ekonomisk oro. Dessutom var konservativa mindre oroliga för sin ekonomi ($r(620) = -.09, p < .05$) och internt kontrollfokus var relaterat till mindre ekonomisk oro ($r(620) = -.11, p < .05$). Med grund i detta utfördes två analyser där rädsla (se Tabell 3) respektive ilska (se Tabell 4) estimerades från prediktorerna om personen var vit, konservativ, man, personens interna och externa kontrollfokus om den oroar sig för pengar under gårdagen samt hushållsinkomst. Gemensamt för de båda analyserna var att ekonomisk oro var den starkaste prediktorn (Rädsla Beta = $.20$, Ilska Beta = $.16$), vilket pekar på ekonomisk utsatthet som en stark prediktor för både rädsla och ilska.

Tabell 3.

I en multipel regression estimerades total rädsla från prediktorerna om personen var vit, konservativ, man, personens interna och externa kontrollfokus om den oroat sig för pengar under gårdagen samt hushållsinkomst.

	Ostandardiserade estimat		Standardiserade	<i>t</i>	<i>p</i>
	<i>B</i>	Std. fel	estimat Beta		
Intercept	7,02	1,44		4,87	,000
Etnicitet	-1,41	0,58	-0,09	-2,42	,016*
Pol. orientering	-1,04	0,29	-0,14	-3,56	,000**
Kön	-2,07	0,46	-0,17	-4,50	,000**
Internt kontrollfokus	-0,55	0,21	-0,10	-2,62	,009*
Externt kontrollfokus	0,05	0,19	0,01	0,28	,778
Ekonomisk oro	2,39	0,48	0,20	4,97	,000**
Hushållsinkomst	0,08	0,07	0,04	1,07	,284

* $p < .05$, ** $p < .01$, (om personen var vit = 1 annars = 0, om personen var konservativ = 1, liberal = 0, man = 1, kvinna = 0 ingen tillit alls = 0 och 5 = extremt hög tillit, oroade sig ej för pengar under gårdagen = 0 annars = 1).

Tabell 4

I en multipel regression estimerades total ilska från prediktorerna om personen var vit, konservativ, man, personens interna och externa kontrollfokus, om den oroat sig för pengar under gårdagen samt hushållsinkomst.

	Ostandardiserade estimat		Standardiserade	<i>t</i>	<i>p</i>
	<i>B</i>	Std. fel	estimat Beta		
Intercept	4,79	0,99		4,85	0,000**
Etnicitet	-0,24	0,40	-0,02	-0,59	0,556
Pol. orientering	0,25	0,20	0,05	1,25	0,211
Kön	-0,76	0,32	-0,10	-2,43	0,016*
Internt kontrollfokus	0,11	0,15	0,03	0,73	0,467
Externt kontrollfokus	-0,28	0,13	-0,09	-2,15	0,032*
Ekonomisk oro	1,24	0,33	0,16	3,77	0,000**
Hushållsinkomst	0,08	0,05	0,07	1,63	0,104

* $p < .05$, ** $p < .01$, (om personen var vit = 1 annars = 0, om personen var konservativ = 1, liberal = 0, man = 1, kvinna = 0 ingen tillit alls = 0 och 5 = extremt hög tillit, oroade sig ej för pengar under gårdagen = 0 annars = 1).

Diskussion

Föreliggande studie ämnade undersöka huruvida psykologiska teorier vad gäller kön, etnicitet, politisk orientering, kontrollfokus och riskbedömning kan predicera hur rädda och arga på COVID-19 människor blir, för att bl.a. hjälpa regeringar och andra grupper att bättre anpassa policy, bemötande och samhällsstöd. Föreliggande studies data gav stöd åt hypoteserna om att män, vita personer och personer med en konservativ politisk läggning var mindre rädda jämfört med icke-vita, kvinnor och personer med en liberal politisk orientering.

Datan påvisade även att ett högre internt kontrollfokus korrelerade med minskad rädsla samt att en primärt intern kontrollupplevelse innebar mindre rädsla. Datan gav ej stöd för hypoteserna att upplevelsen av en intern kontrollupplevelse var högre hos män, jämfört med kvinnor och hos deltagare med en vit etnicitet jämfört med en icke-vit. Datan gav heller inte stöd åt hypotesen att intern kontrollupplevelse skulle innebära en högre nivå av ilska, jämfört med personer vars kontrollupplevelse primärt var extern.

Rädsla, risk och relaterade variabler

I enlighet med studien av Flynn m.fl. (1994) samt Finucane m.fl. (2000) antogs en positiv korrelation mellan riskuppfattning och rädsla. Detta baserades på att dessa två studier påvisat att vita personer, män och personer med en konservativ politisk orientering hade en i synnerhet låg riskuppfattning jämfört icke-vita, icke-konservativa och kvinnor. Riskuppfattningens positiva korrelation med rädsla baserades på studier av Lerner m.fl. (2003), Lerner och Keltner (2001) samt Tompkins m.fl. (2018). Datan gav ett preliminärt stöd för dessa antaganden då de grupper som förutspåddes ha en lägre riskuppfattning hade signifikant lägre nivåer av rädsla. De starkaste korrelationerna gällde för kön samt för politisk orientering, medan skillnaden mellan en vit etnicitet och en icke-vit var något svagare. En tolkning av detta resultat sker i enlighet med affektheuristiken som beskriver att affekt används som bl.a. en informationskälla, i synnerhet vad gäller hur riskfyllt något är (Finucane, Alhakami, m.fl., 2000; Slovic m.fl., 2004). Personer som blir mer rädda kan således tänkas använda rädslan som informationskälla och således bedöma att eftersom de är rädda är det de är rädda för också farligt. Hypotetiskt sett kan således en spiral skapas, där rädsla innebär att hotet upplevs som större, vilket i sin tur stärker rädslan etc. En sådan hypotes blir mer trolig med grund i Forgas (1995) som menade att våra bedömningar och beslut påverkas av våra affekter i högre grad vid mer komplexa, främmande eller oväntade situationer.

Forskning har påvisat tydlig evidens för könsskillnader i allmän rädslonivå, där kvinnor tycks känna mer rädsla jämfört med män (McLean & Anderson, 2009). Med grund i detta är en spekulation att en av många bidragande faktorer till resultatet påvisat i föreliggande arbetes data är att den generellt högre rädslonivån hos kvinnor genom ATF's orelaterade emotioner. I enlighet med den tidigare beskrivningen av orelaterade affekt är följande hypotes således att en generellt högre rädsla, t.ex. gentemot orelaterade händelser, föremål eller potentiella hot i vardagen, överförs till att även innebära en ökad oro och rädsla gentemot COVID-19, vilket skulle kunna bidra till könsskillnaden påvisad i arbetets resultat. Det som dock talar emot signifikansen av könsskillnaden är att skillnaden mellan vit och icke-vit etnicitet i datan är svagare. Detta kan tolkas som att det eventuellt är sociala strukturer som överskrider t.ex. etnicitet. Det bör även kommenteras här att män löper större risk att bli allvarligt sjuka och dö av

COVID-19, varpå deras lägre rädsla för COVID-19 därför eventuellt kan ses som problematisk (Klein, Dhakal, Ursin, Deshpande, Sandberg & Mauvais-Jarvis, 2020).

Ytterligare en tolkning av skillnaderna i rädsla med grund i variablerna etnicitet, politisk orientering och kön sker utifrån Tompkins m.fl. (2018), vilka beskrev att en av affekters funktioner är att vara en grund för individens uppmärksamhetsorientering. Om personer med en högre nivå av rädsla, till vis del baserat på ovan beskrivna variabler, således har en starkare tendens att uppmärksamma potentiella smittorisker vid COVID-19 (såsom hostningar, dörrhandtag, andra människors närhet etc) kan dessa upptäckta hot eventuellt bidra till att smittorisken verkar större och bidra till en högre nivå av rädsla. Således kan individens uppmärksamhetsorientering på potentiella hot bidra till mer rädsla, vilket kan göra uppmärksamhetsorienteringen ännu mer fokuserad på vidare hot.

Utifrån ovan beskrivna samspel och de av datan påvisade skillnaderna bör även dessa skillnader belysas ur ett kliniskt perspektiv. Tvångstankar, föreställningar eller beteenden uppstår inte slumpmässigt utan triggas av externa händelser och relateras till nuvarande oro (Shafran, Coughtrey & Whittal, 2020). Shafran m.fl. (2020) beskrev vidare att personer med redan kliniskt signifikanta symtom på tvångssyndrom nästan säkerligen kommer att få en förvärrad problematik på grund av pandemin. Fortsatt beskrevs att personer med störst risk att utveckla symtom bl.a. är de som överskattar hot eller risk eller är rädda för att ovetande sprida viruset vidare eller själva bli smittade. Således, menade Shafran m.fl. (2020), är det av betydelse att gå ut med information om att t.ex. längre handtvättning eller starkare handsprit inte minskar risken ytterligare, samt att handtvätt ska användas efter extern kontakt med något potentiellt smittande, inte som en respons på ångest eller rädsla för att ha blivit kontaminerad. Detta betonas då sådana former av ångestreducering är självförstärkande och bidrar till en allt starkare tendens att fortsätta minska ångesten på exakt samma sätt, vilket delvis är hur tvångssyndrom utvecklas (Berman, Schwartz & Park, 2017). Resultatet i föreliggande studie kan således tyda på vilka grupper som har väldigt höga nivåer av rädsla och oro och således kan vara i särskilt behov av sådan information.

Tidigare under året förväntades att nivåer av ensamhet, depression, skadlig användning eller missbruk av droger och alkoholer, självskadebeteende eller suicidalt beteende skulle öka till följd av pandemins konsekvenser och samhällets restriktioner såsom förlust av jobb, social isolering och lockdowns (WHO, 2020d). Som tidigare beskrivits har dessa förväntningar blivit en verklighet. På grund av COVID-19 och dess medföljande restriktioner i samhället har depression och ångest ökad markant i befolkningen (Fitzpatrick m.fl., 2020; Mohammadi m.fl., 2020). En konsekvens med mer direkt koppling till ökad rädsla påvisades av Lazzerini m.fl. (2020), vilka påvisade att rädslan för viruset lett till att barn i behov av vård i Italien inte besökt sjukhus för nödvändig vård och behandling. (Lazzerini m.fl., 2020). Detta påvisar betydelsen av att kartlägga rädslan för viruset och erbjuda nödvändigt stöd till dessa individer.

Det bör dock även tilläggas att föreliggande arbetes resultat även kan ge en fingervisning vad gäller vilka som kan behöva ytterligare information och uppmaning att följa restriktioner, genom att påvisa vilka som är signifikant mindre rädda än andra. Detta med hänvisning till studien av Harper m.fl. (2020) vilken påvisade att rädsla gentemot COVID-19 var den enda signifikanta prediktorn för en positiv beteendeförändring (social distansering, förbättrad handhygien m.m.). Dock är det

väldigt svårt att i detta skede skilja på funktionell och dysfunktionell rädsla. Icke-signifikanta prediktorer i studien av Harper m.fl. (2020) var bl.a. politisk uppfattning, moraliska uppfattningar samt egenuppfattad risk att själv smittas av COVID-19.

Kontrollupplevelse, kontrollfokus och rädsla

Föreliggande arbetes data ämnade testa hypotesen att det fanns en korrelation mellan upplevd kontroll, kön och etnicitet, då detta samband påvisats i tidigare forskning (Duxbury m.fl., 1994; Finucane, Slovic, m.fl., 2000; Shaw & Krause, 2001; Specht m.fl., 2013). Att denna hypotes inte kunde bekräftas av arbetet var förvånande eftersom denna tidigare forskning påvisat sambandet i andra studier. En tolkning av resultatet är att korrelationen inte var signifikant pga en sämre eller mindre effektiv operationalisering av undersökningsvariablerna intern och extern kontrollupplevelse. Då originaldatan samlats in i en omfattande studie med mängder av variabler där enkätfrågorna inte ämnade svara på ovan beskrivna hypotes blev således detta arbetets omvandling av frågorna till variablerna externt och internt kontrollfokus inte optimal. Med andra ord är det inte säkert att frågorna kring tillit gentemot sig själv och gentemot CDC (sv. FHM) fångar upp det som ingår i vad tidigare teori syftat på med intern och extern kontrollupplevelse.

Den i resultatet påvisade korrelationen mellan ett internt kontrollfokus och mindre rädsla, jämfört med ett externt kontrollfokus, behöver således tolkas i ljuset av denna något bristfälliga operationalisering. Den korrelationen har påvisats i tidigare studier (se Bandura, 1983; Rastegar & Heidari 2013; Traub, 1982). Å ena sidan kan resultatet tolkas stödja tidigare forskning men då föregående stycke ifrågasatte operationaliseringens validitet vore det motsägelsefullt att vid bibehållet och stärkt hypotes inte faktorer in den bristfälliga validiteten. Således är en tolkning av detta att mer direkta vardagliga faktorer påverkar, vilka ligger till grund för deltagarnas svar på frågan i vilken utsträckning de litar på sin egen förmåga att minska smittorisken. Att det snarare handlar om sådana faktorer och intern tillit, snarare än intern kontrollupplevelse, stöds av Tabell 4.

Den signifikanta relationen mellan internt och externt kontrollfokus medför att en stor mängd av deltagarna får ett relativt neutralt kontrollfokus, då de hamnar på eller nära 0 poäng. Detta påvisar återigen en eventuell brist i operationalisering vad gäller kontrollupplevelse. Således kan föreliggande arbetes resultat snarare påvisa att den faktiska upplevelsen att inte kunna skydda sig själv genom att minska smittorisken är den mest signifikanta faktorn i relation till rädslonivå, jämfört med andra kontrollupplevelser eller tillitsvariabler. Av den anledningen är en personlig reflektion att det är av betydelse att bl.a. kartlägga denna upplevda tillit till sin förmåga eller möjlighet att skydda sig hos populationen, för att därigenom bättre erbjuda stöd till individer som pga bristande möjlighet eller förmåga till skydd känner sig extra utsatta och är signifikant räddare.

Kontrollupplevelse, tillit och ilska

Vad gäller tillitsvariabler, upplevd kontroll och ilska kunde resultatet inte stärka hypotesen om att en högre nivå av extern kontroll skulle korrelera positivt med ilska. I

motsats till hypotesen påvisade resultatet att de med en högre externt kontrollfokus snarare kände mindre ilska. Forskning har tidigare påvisat att ilska korrelerar med en upplevd individuell kontroll (Lerner & Tiedens, 2006) och att ilska medför en upplevelse av möjligheten att få kontroll över situationen (Frijda m.fl., 1989). I ljuset av tidigare diskussion kring validiteten i operationaliseringen av kontrollupplevelsevariablerna är en tolkning att det är pga den bristande validiteten som tidigare teori inte kunde stärkas. Även om stöd inte fanns för den interna kontrollupplevelsens korrelation med ilska upptäcktes en statistisk signifikans vad gäller en negativ korrelation mellan externt kontrollfokus och ilska, nämnd ovan. I ljuset av den i synnerhet signifikanta positiva korrelationen mellan rädsla och ilska som en senare explorativ analys påvisade är en möjlig tolkning att den lägre nivån av ilska för personer med en högre tillit till CDC kan bero på att pandemins risker uppfattas som lägre, alternativt att de som tar smittan på allvar men inte tycker att CDC gör nog för att förhindra smittan känner sig mer arga. Med hänvisning till studierna av Lerner m.fl. (2003), Lerner och Keltner (2001) samt Tompkins m.fl. (2018) är en personlig reflektion att deltagare med högre tillit till CDC uppfattar riskerna som lägre och därmed blir mindre rädda. Det i samband med korrelationen mellan ilska och rädsla kan således innebära att dessa individer inte blir lika arga som de med en mindre nivå av tillit.

Ytterligare en upptäckt som gjordes i resultatet var att män kände signifikant lägre ilska jämfört med kvinnor. Detta resultat förvånade då män förväntades ha en högre nivå av upplevd intern kontroll (Shaw & Krause, 2001; Specht m.fl., 2013) och på grund av kontrollupplevelsen följaktligen känna en högre nivå av ilska (Frijda m.fl., 1989). I USA består ca 75% av arbetskraften inom hälsa och sjukvård av kvinnor (Gupta m.fl., 2003). Således är en personlig reflektion att kvinnor i större utsträckning, genom sitt yrke, hamnar närmre det lidande pandemin medför. Att i större utsträckning på nära håll bemöta patienters lidande kan väcka mer rädsla och således mer ilska genom den tidigare påvisade korrelationen mellan ilska och rädsla. Närheten till lidandet kan även tänkas medföra en mer direkt ökad nivå av ilska gentemot både det onödiga lidandet men även gentemot personer som inte tar pandemin på allvar eller följer restriktioner eller rekommendationer. Det är även så att när skolor och förskolor stängt har kvinnor tvingats ta större ansvar för barn, vilket kan påverka deras förmåga att själva gå till sitt arbete och medför extra hemarbete. Även partners våld mot kvinnor har ökat då kvinnor kan finna sig under ”lockdown” med en våldsam partner (Marquez, Moraes, Hasselmann, Deslandes & Reichenheim, 2020).

Kvinnor tycks alltså uppleva både mer ilska och rädsla i relation till COVID-19. Dessutom har sambandet mellan rädsla och att inte våga söka nödvändig vård (Lazzerini m.fl., 2020) samt förhöjda symtomatologiska nivåer vad gäller bl.a. depression och ångest (Fitzpatrick m.fl., 2020) konstaterats. Även sambandet mellan ilska och relationell problematik i form av konfrontationer och bråk har påvisats (Smith m.fl., 2020). Således är föreliggande arbetes resultat av betydelse på så sätt att det påvisar att kvinnor kan vara i särskilt behov av extra stöd att bearbeta känslor och erfarenheter i relation till COVID-19 för att därigenom minska risken för ett försämrat psykiskt mående och andra negativa konsekvenser nämnda ovan.

Ekonomiska och kulturella faktorer i relation till rädsla och ilska

I föreliggande arbetes resultat redovisas ett antal explorativa analyser kring vilken roll de två ekonomiska variablerna, oro kring pengar under gårdagen samt hushållsinkomst innan skatt, har på på rädsla och ilska. Inkomst hade ingen signifikant korrelation. Dock påvisades en signifikant positiv korrelation mellan oro kring pengar under gårdagen och både rädsla och ilska. Som tidigare beskrivet ansökte över 6,6 miljoner amerikaner för arbetslöshetsersättning i slutet av mars, vilket var en avsevärd ökning då det är mer än tiodubbelt så många ansökningar som tidigare årets genomsnitt (U.S. Department of Labor, 2020). En personlig tolkning av korrelationen görs i ljuset av en stor studie som påvisade att ca 25% av de tillfrågade amerikanerna uppgav att någon i hushållet förlorat jobbet eller blivit uppsagd på grund av COVID-19 (Parker m.fl., 2020). Dessutom hade över 55% av den amerikanska befolkningen under 2019 sin sjukförsäkring genom just sin arbetsgivare (Keisler-Starkey & Bunch, 2020). Således finns det utöver en tydlig koppling mellan pandemins ekonomiska konsekvenser och en oro över ekonomin även en koppling mellan den ekonomiska oron och en hälsorelaterad oro. Dessutom har det påvisats att ekonomisk oro och hälsorelaterad oro, båda i relation till COVID-19, inneburit nästan identiska nivåer av ångest i USA (Bareket-Bojmel m.fl., 2020). Således bör särskild klinisk hänsyn tas till både ekonomisk och hälsorelaterad ångest. Dels pga dess direkta inverkan på mental hälsa. dels pga dess tydliga korrelation med varandra (Bareket-Bojmel m.fl., 2020).

Korrelationstabellen (Tabell 1) påvisade en signifikant korrelation mellan att vara konservativ och en lägre nivå av ekonomisk oro. Även om en inledande reflektion är att det kan vara en möjlig förklaring till varför konservativa uppgav en signifikant lägre nivå av rädsla, påvisade Tabell 3 att en konservativ politisk orientering var signifikant korrelerad med en lägre nivå av rädsla även när ekonomisk oro räknades bort. Betydelsen av att vara konservativ på rädslonivå var alltså signifikant men något lägre, vilket även var fallet för variablerna kön och politisk orientering vilket påvisar att det finns en interaktion mellan dessa variabler och ekonomisk oro. Således verkar vita konservativa män vara mindre rädda men att dem likväl blir rädda om de känner ekonomisk oro.

Vidare påvisade föreliggande arbete den signifikanta korrelationen mellan rädsla och ilska. Ilska var det starkaste korrelatet med rädsla. Detta resultat kan tolkas och förstås bättre med hjälp av bl.a. en artikel av Paul Thagard (2018) och av James Russell's (1980) circumplexa modell över affekter. Affekter leder till andra känslor, t.ex. när en rädsla för något väcker ilska (Thagard, 2018). Andra exempel vore att bli kär, vilket kan väcka känslor av trygghet men samtidigt leda till känslor av ångest över hållbarheten i relationen. Det finns många andra exempel på känslor och vilka vidare känslor de kan ge upphov till (Thagard, 2018). Thagard (2018) besvarade även den teoretiska frågan kring hur det kan finnas sådana kausala relationer mellan emotioner. Thagard menade att emotioner orsakar varandra genom att den ena emotionens mönster av neuronal signalering aktiverar den andra emotionens mönster av signalering. En del av den kausala processen kan vara bedömningar eller uppfattningar. Om du exempelvis inser att någon gjort dig rädd och därav bär ansvar för dina negativa känslor kan du känna ilska gentemot den personen pga de negativa känslorna personen väckt hos dig.

Vidare beskrev Thagard (2018) att emotioner inte bara är kognitiva bedömningar eftersom även fysiologin kan ha en kausal inverkan. Rädsla och ilska är fysiologiskt sett väldigt lika, med nästintill identiska effekter på det autonoma nervsystemet. Den närliggande fysiologiska effekten är en del av utvecklingen från en emotion till en annan (Thagard, 2018). Just hur nära varandra ilska och rädsla är, vilket även förklarar den signifikanta korrelationen i föreliggande arbete, tydliggörs i den circumplexa affektmodellen av Russell (1980). I modellen är den vertikala axeln aktivering, med aktivering uppåt och att vara nedvarvad nedåt. Den horisontella axeln påvisar valens, med ett sämre mående åt vänster och ett bättre mående åt höger (Russell, 1980). Modellen visar just hur nära relaterade de två affekterna rädsla och ilska är (se Figur 3). Efter att ha tolkat det nära sambandet mellan rädsla och affekt kan föreliggande arbetes resultat således bidra med information kring att de som är rädda för COVID-19 även kan bära på mycket ilska vilket bör tas i beaktning i både kliniska ställningstaganden och vid skapandet av olika policys.

Figur 3. En circumplex modell över 28 affekters koordinater (Russell, 1980).

Begränsningar och förslag samt implikationer inför framtida forskning

För att få en mer adekvat och rimlig tolkning av föreliggande arbetes resultat gjordes en bortfallsanalys, beskriven under metod. Den påvisade att deltagarna i detta arbete hade en signifikant högre utbildning, högre inkomst och var äldre, jämfört med de som svarat på någon eller några av enkätutskicken men som inte svarat på alla och således inte var del av detta arbetes data. Detta kan påverka tolkningen av arbetets resultat på så sätt att det inte är osannolikt att nivåerna av rädsla, ilska och ekonomisk oro vore än högre om det inte vore för bortfallet.

En av de primära begränsningarna är den relativt bristfälliga operationaliseringen av variablerna extern och intern kontrollupplevelse, vilket är beskrivet tidigare. Den bristfälliga operationaliseringen påverkar tolkningsvärdet av resultatets korrelationer mellan dessa två prediktorer och andra variabler som analyserats. Även om operationaliseringen inte är optimal kan resultaten variablerna medför dock vara av värde och signalera ett område värt att undersöka vidare i senare studier. Dock bör det även tilläggas att upplevelsen av kontroll, genom tillitsvariablerna, inte inhämtats vid mer än en enkätinsamling, vilket vidare kan påverka resultatet. Vad gäller deltagare finns en bredd inom många variabler såsom inkomst, etnicitet, kön och ålder. Resultatet kan dock inte mer detaljerat peka ut kulturella skillnader eller skillnader orsakade av etnicitet, mer än mellan vita och icke-vita personer. Detta pga att andra etniciteter och minoriteter inte samlats in under en sådan kategorisering. Således kan vissa skillnader och resultat missas av föreliggande studie.

Vidare begränsning vad gäller etnicitet är att snedfördelningen vad gäller deltagare, där enbart 19% ($n = 119$) var icke-vita och 81% ($n = 502$) var vita, kan påverka resultatet.

Variabeln hushållsinkomst fungerar som ett generellt mått på inkomst men begränsas samtidigt av det faktum att skillnader inom hushållet, t.ex. mellan män och kvinnor, inte fångas upp.

Kulturella skillnader blir även av vidare betydelse då studiens samtliga deltagare är från USA. Av den anledningen bör en generalisering av föreliggande arbetes resultat till andra länder med annorlunda kulturer göras med försiktighet.

Inför vidare studier bör en mer specifikt inriktad undersökning angående kontrollfokus betydelse för rädsla och ilska vara av intresse.

Konklusion

Föreliggande studie har med grund i bl.a. teorier kring riskbedömning, rädsla och kontrollfokus påvisat skillnader i rädslnivå och ilskenivå där kön, etnicitet, politisk orientering, oro för ekonomin och kontrollupplevelse är signifikanta prediktorer. De huvudsakliga bakomliggande orsakerna och förklaringarna bedöms ligga primärt i socioekonomiska faktorer. Att kvinnor uppgav en högre nivå av ilska än män påvisades men förklaras huvudsakligen av en signifikant korrelation mellan ilska och rädsla. Korrelationen mellan oro över ekonomin och både rädsla och ilska förstås primärt med hänvisning till de signifikanta ekonomiska konsekvenserna pandemin medfört. Genom att påvisa vilka faktorer som delvis förklarar vilka som blir mer eller mindre rädda eller arga erbjuder föreliggande arbete en insikt kring vilka som kan behöva bl.a. mer uppmuntran till att följa restriktioner men även kring vilka som eventuellt kan vara i behov av vidare stöd, information eller behandling. Resultatet påvisar även vilka som, genom sin högre nivå av rädsla, kan vara i riskzonen för att utveckla vidare mental ohälsa. På så sätt kan föreliggande arbetes resultat användas både som grund till formning av policy såväl som kliniska ställningstaganden. Särskilda tack går ut till både handledare som varit ett starkt stöd under arbetets gång samt till National Science Foundation, anslag SES-2022478 och -1558230 som stött denna forskning.

Referenser

- Alhakami, A. S., & Slovic, P. (1994). A psychological study of the inverse relationship between perceived risk and perceived benefit. *Risk Analysis*, *14*(6), 1085–1096. <https://doi.org/10.1111/j.1539-6924.1994.tb00080.x>
- American Psychological Association. (2020, november 15). *Anger*. Hämtad från <https://dictionary.apa.org/anger>
- American Psychological Association. (2020, november 15). *Fear*. Hämtad från <https://dictionary.apa.org/fear>
- American Psychological Association. (2020, november 15). *Locus of control*. Hämtad från <https://dictionary.apa.org/locus-of-control>
- American Psychological Association. (2020, november 23). *Worry*. Hämtad från <https://dictionary.apa.org/worry>
- Bandura, A. (1983). Self-efficacy determinants of anticipated fears and calamities. *Journal of Personality and Social Psychology*, *45*(2), 464–469. Hämtad från <https://pdfs.semanticscholar.org/a981/96bdac9052d6f0dddeb3f4851167ac55f91.pdf>
- Bareket-Bojmel, L., Shahar, G., & Margalit, M. (2020). COVID-19-related economic anxiety is as high as health anxiety: Findings from the USA, the UK, and Israel. *International Journal of Cognitive Therapy*, 1–9. <https://doi.org/10.1007/s41811-020-00078-3>
- Berman, N., Schwartz, R., & Park, J. (2017). *Psychological models and treatments of OCD for adults* (s. 223–243). <https://doi.org/10.1002/9781118890233.ch12>
- Boyratz, G., & Legros, D. N. (2020). Coronavirus disease (COVID-19) and traumatic stress: Probable risk factors and correlates of post traumatic stress disorder. *Journal of Loss and Trauma*, *25*(6–7), 503–522. <https://doi.org/10.1080/15325024.2020.1763556>
- Cambridge English Dictionary. (2020, november 22). *Meaning of age in english*. Hämtad från <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/age>
- Cambridge English Dictionary. (2020, november 22). *Meaning of ethnicity in english*. Hämtad från <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/ethnicity>
- Cambridge English Dictionary. (2020, november 22). *Meaning of political in english*. Hämtad från <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/political>
- Cambridge English Dictionary. (2020, december 9). *Meaning of education in english*. Hämtad från <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/education>
- Cambridge English Dictionary. (2020, december 9). *Meaning of gender in english*. Hämtad från <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/gender>
- Duxbury, L., Higgins, C., & Lee, C. (1994). Work-family conflict: A comparison by gender, family type, and perceived control. *Journal of Family Issues*, *15*(3), 449–466. <https://doi.org/10.1177/019251394015003006>
- Finucane, M. L., Alhakami, A., Slovic, P., & Johnson, S. M. (2000). The affect heuristic in judgments of risks and benefits. *Journal of Behavioral Decision Making*, *13*(1), 1–17. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1099-0771\(200001/03\)13:1<1::AID-BDM333>3.0.CO;2-S](https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-0771(200001/03)13:1<1::AID-BDM333>3.0.CO;2-S)

- Finucane, M. L., Slovic, P., Mertz, C. K., Flynn, J., & Satterfield, T. A. (2000). Gender, race, and perceived risk: The "white male" effect. *Health, Risk & Society*, 2(2), 159–172. <https://doi.org/10.1080/713670162>
- Fischhoff, B., Slovic, P., Lichtenstein, S., Read, S., & Combs, B. (1978). How safe is safe enough? A psychometric study of attitudes towards technological risks and benefits. *Policy Sciences*, 9(2), 127–152. <https://doi.org/10.1007/BF00143739>
- Fitzpatrick, K. M., Harris, C., & Drawve, G. (20200604). Fear of COVID-19 and the mental health consequences in America. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 12(S1), S17. <https://doi.org/10.1037/tra0000924>
- Flynn, J., Slovic, P., & Mertz, C. K. (1994). Gender, race, and perception of environmental health risks. *Risk Analysis*, 14(6), 1101–1108. <https://doi.org/10.1111/j.1539-6924.1994.tb00082.x>
- Forgas, J. P. (1995). Mood and judgment: The affect infusion model (AIM). *Psychological Bulletin*, 117(1), 39–66. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.117.1.39>
- Frijda, N. H., Kuipers, P., & ter Schure, E. (1989). Relations among emotion, appraisal, and emotional action readiness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(2), 212–228. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.57.2.212>
- Goyal, K., Chauhan, P., Chhikara, K., Gupta, P., & Singh, M. P. (2020). Fear of COVID 2019: First suicidal case in India ! *Asian Journal of Psychiatry*, 49, 101989. <https://doi.org/10.1016/j.ajp.2020.101989>
- Gray, G. M., & Ropeik, D. P. (2002). Dealing with the dangers of fear: The role of risk communication. *Health Affairs*, 21(6), 106–116. <https://doi.org/10.1377/hlthaff.21.6.106>
- Gupta, N., Diallo, K., Zurn, P., & Dal Poz, M. R. (2003). Assessing human resources for health: What can be learned from labour force surveys? *Human Resources for Health*, 1(1), 5. <https://doi.org/10.1186/1478-4491-1-5>
- Harper, C. A., Satchell, L. P., Fido, D., & Latzman, R. D. (2020). Functional fear predicts public health compliance in the COVID-19 pandemic. *International Journal of Mental Health and Addiction*. <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00281-5>
- Heinstrom, J. (2010). *From fear to flow: Personality and information interaction*. Elsevier.
- Hiroto, D. S., & Seligman, M. E. (1975). Generality of learned helplessness in man. *Journal of Personality and Social Psychology*, 31(2), 311–327. <https://doi.org/10.1037/h0076270>
- Holshue, M. L., DeBolt, C., Lindquist, S., Lofy, K. H., Wiesman, J., Bruce, H., Spitters, C., Ericson, K., Wilkerson, S., Tural, A., Diaz, G., Cohn, A., Fox, L., Patel, A., Gerber, S. I., Kim, L., Tong, S., Lu, X., Lindstrom, S., ... Pillai, S. K. (2020). First case of 2019 novel coronavirus in the United States. *New England Journal of Medicine*, 382(10), 929–936. <https://doi.org/10.1056/NEJMoa2001191>
- Infurna, F. J., & Infurna, C. J. (2017). 15—The development of perceived control. I J. Specht (Red.), *Personality development across the lifespan* (s. 243–256). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-804674-6.00015-6>

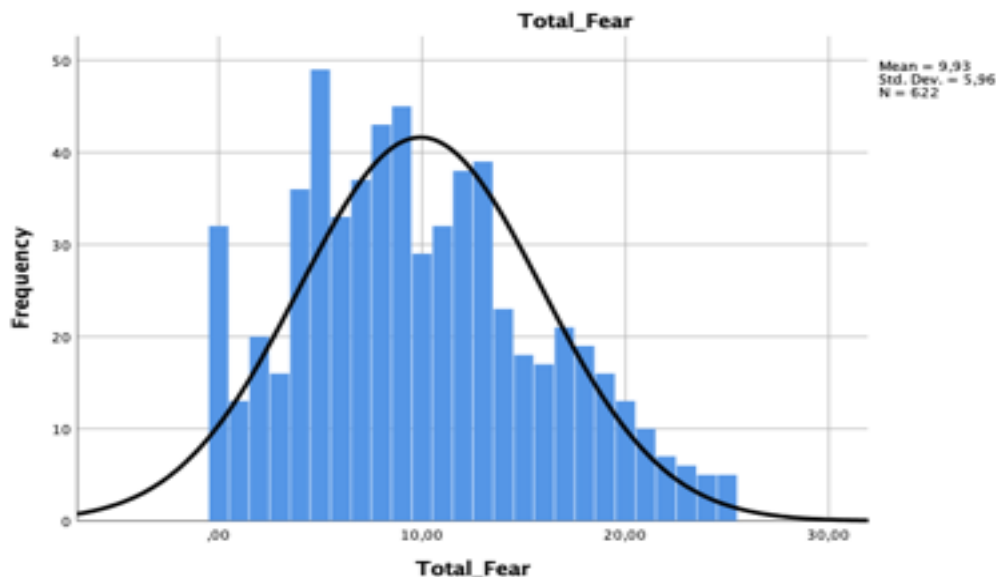
- Jorden, M. A., & Rudman, S. L. (2020). Evidence for limited early spread of COVID-19 within the United States, january–february 2020. *MMWR. Morbidity and Mortality Weekly Report*, *69*. <https://doi.org/10.15585/mmwr.mm6922e1>
- Keisler-Starkey, K., & Bunch, L. N. (2020.). *Health insurance coverage in the United States: 2019*. United States Census Bureau, U.S. Department of Commerce. Hämtad från <https://www.census.gov/content/dam/Census/library/publications/2020/demo/p60-271.pdf>
- Klein, S. L., Dhakal, S., Ursin, R. L., Deshpande, S., Sandberg, K., & Mauvais-Jarvis, F. (2020). Biological sex impacts COVID-19 outcomes. *PLOS Pathogens*, *16*(6), e1008570. <https://doi.org/10.1371/journal.ppat.1008570>
- Lachman, M. E., Neupert, S. D., & Agrigoroaei, S. (2011). Chapter 11—the relevance of control beliefs for health and aging. I K. W. Schaie & S. L. Willis (Red.), *Handbook of the Psychology of Aging (Seventh Edition)* (s. 175–190). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-380882-0.00011-5>
- Lazzerini, M., Barbi, E., Apicella, A., Marchetti, F., Cardinale, F., & Trobia, G. (2020). Delayed access or provision of care in Italy resulting from fear of COVID-19. *The Lancet Child & Adolescent Health*, *4*(5), e10–e11. [https://doi.org/10.1016/S2352-4642\(20\)30108-5](https://doi.org/10.1016/S2352-4642(20)30108-5)
- Lerner, J. S., Gonzalez, R. M., Small, D. A., & Fischhoff, B. (2003). Effects of fear and anger on perceived risks of terrorism: A national field experiment. *Psychological Science*, *14*(2), 144–150. <http://dx.doi.org.ezproxy.ub.gu.se/10.1111/1467-9280.01433>
- Lerner, J. S., & Keltner, D. (2000). Beyond valence: Toward a model of emotion-specific influences on judgement and choice. *Cognition and Emotion*, *14*(4), 473–493. <https://doi.org/10.1080/026999300402763>
- Lerner, J. S., & Keltner, D. (2001). Fear, anger, and risk. *Journal of personality and social psychology*, *81*(1), 146.
- Lerner, J. S., & Tiedens, L. Z. (2006). Portrait of the angry decision maker: How appraisal tendencies shape anger’s influence on cognition. *Journal of Behavioral Decision Making*, *19*(2), 115–137. <https://doi.org/10.1002/bdm.515>
- Loewenstein, G. F., Weber, E. U., Hsee, C. K., & Welch, N. (2001). Risk as feelings. *Psychological Bulletin*, *127*(2), 267–286. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.127.2.267>
- Marquez, E.S., Moraes, C. L. de, Hasselmann, M. H., Deslandes, S. F., & Reichenheim, M. E. (2020). Violence against women, children and adolescents during the COVID-19 pandemic: Overview, contributing factors, and mitigating measures. *Cadernos de Saúde Pública*, *36*, e00074420. <https://doi.org/10.1590/0102-311x00074420>
- McConnell, M. (2020, mars 6). *Text - S.3548 - 116th Congress (2019-2020): CARES Act (2019/2020)* [Webpage]. Hämtad från <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/senate-bill/3548/text>
- McLean, C. P., & Anderson, E. R. (2009). Brave men and timid women? A review of the gender differences in fear and anxiety. *Clinical Psychology Review*, *29*(6), 496–505. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2009.05.003>
- Miller, R. L., & Mulligan, R. D. (2002). Terror management: The effects of mortality salience and locus of control on risk-taking behaviors. *Personality and*

- Individual Differences*, 33(7), 1203–1214. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(02\)00009-0](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(02)00009-0)
- Mohammadi, M. R., Zarafshan, H., Bashi, S. K., Mohammadi, F., & Khaleghi, A. (2020). The role of public trust and media in the psychological and behavioral responses to the COVID-19 pandemic. *Iranian Journal of Psychiatry*. <https://doi.org/10.18502/ijps.v15i3.3811>
- Parker, K., Minkin, R., & Bennett, J. (2020, september 24). Economic fallout from COVID-19 continues to hit lower-income americans the hardest. *Pew Research Center's Social & Demographic Trends Project*. Hämtad från <https://www.pewsocialtrends.org/2020/09/24/economic-fallout-from-covid-19-continues-to-hit-lower-income-americans-the-hardest/>
- Peters, E., & Slovic, P. (2007). Affective asynchrony and the measurement of the affective attitude component. *Cognition and Emotion*, 21(2), 300–329. <https://doi.org/10.1080/02699930600911440>
- Pew Research Center. (2014, juni 12). *Political polarization in the american public*. Pew Research Center - U.S. Politics & Policy. Hämtad från <https://www.pewresearch.org/politics/2014/06/12/political-polarization-in-the-american-public/>
- Presti, G., Mchugh, L., Gloster, A., Karekla, M., & Haye, S. C. (2020). The dynamics of fear at the time of COVID-19: A contextual behavioral science perspective. *Clinical Neuropsychiatry: Journal of Treatment Evaluation*, 17(2), 65–71. <https://doi.org/10.36131/CN20200206>
- Trump, D. (2017, februari 9). Proclamation on declaring a national emergency concerning the novel coronavirus disease (COVID-19) outbreak. The White House Press Office. Hämtad från <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/proclamation-declaring-national-emergency-concerning-novel-coronavirus-disease-covid-19-outbreak/>
- Rastegar, M., & Heidari, N. (2013). The relationship between locus of control, test anxiety, and religious orientation among Iranian EFL students. *Open Journal of Modern Linguistics*, 3(1), 73–78. <https://doi.org/10.4236/ojml.2013.31009>
- Rogers, K., & Cochrane, E. (2020, mars 16). Trump urges limits amid pandemic, but stops short of national mandates. *The New York Times*. Hämtad från <https://www.nytimes.com/2020/03/16/us/politics/trump-coronavirus-guidelines.html>
- Rottenstreich, Y., & Hsee, C. K. (2001). Money, kisses, and electric shocks: On the affective psychology of risk. *Psychological Science*, 12(3), 185–190. <https://doi.org/10.1111/1467-9280.00334>
- Rotter, J. B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological Monographs: General and Applied*, 80(1), 1–28. <https://doi.org/10.1037/h0092976>
- Russell, J. (1980). A circumplex model of effect. *Journal of Personality and Social Psychology*, 39, 1161–1178. <https://doi.org/10.1037/h0077714>
- Satici, B., Gocet-Tekin, E., Deniz, M. E., & Satici, S. A. (2020). Adaptation of the fear of COVID-19 scale: Its association with psychological distress and life satisfaction in Turkey. *International Journal of Mental Health and Addiction*. <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00294-0>

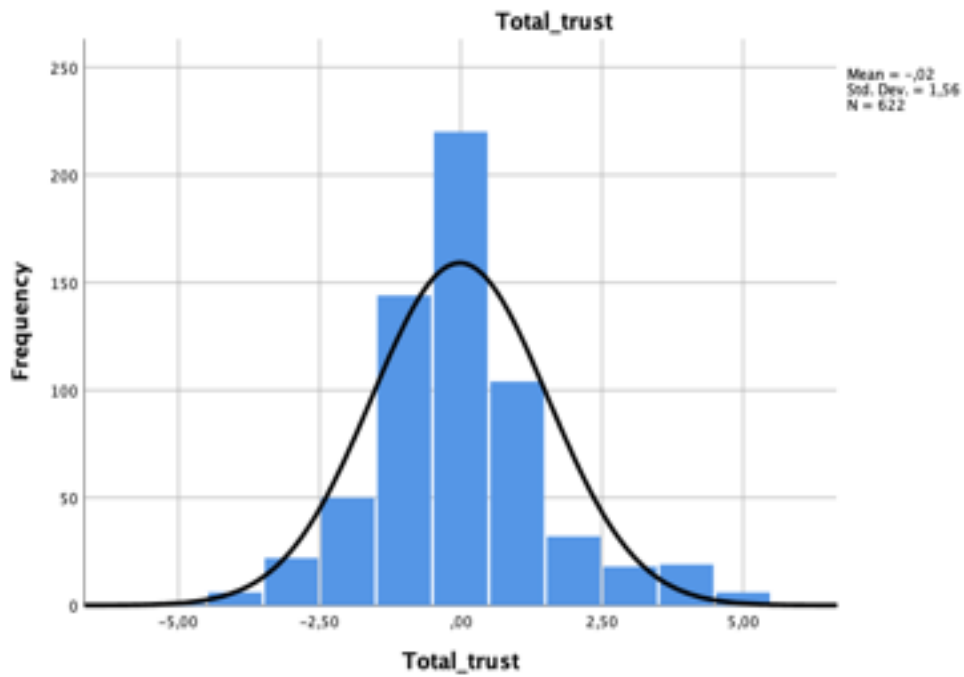
- Shafran, R., Coughtrey, A., & Whittal, M. (2020). Recognising and addressing the impact of COVID-19 on obsessive-compulsive disorder. *The Lancet Psychiatry*, 7(7), 570–572. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(20\)30222-4](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(20)30222-4)
- Shaw, B. A., & Krause, N. (2001). Exploring race variations in aging and personal control. *The Journals of Gerontology: Series B*, 56(2), S119–S124. <https://doi.org/10.1093/geronb/56.2.S119>
- Slovic, P., Finucane, M. L., Peters, E., & MacGregor, D. G. (2004). Risk as analysis and risk as feelings: Some thoughts about affect, reason, risk, and rationality. *Risk Analysis*, 24(2), 311–322. <https://doi.org/10.1111/j.0272-4332.2004.00433.x>
- Slovic, P., Peters, E., Grana, J., Berger, S., & Dieck, G. S. (2007). Risk perception of prescription drugs: Results of a national survey. *Drug Information Journal*, 41(1), 81–100. <https://doi.org/10.1177/009286150704100110>
- Smith, L. E., Duffy, B., Moxham-Hall, V., Strang, L., Wessely, S., & Rubin, G. J. (2020). Anger and confrontation during the COVID-19 pandemic: A national cross-sectional survey in the UK. *Journal of the Royal Society of Medicine*, 0(0), 1-14. <https://doi.org/10.1177/0141076820962068>
- Sorrentino, R. M., & Hewitt, E. C. (1984). The uncertainty-reducing properties of achievement tasks revisited. *Journal of Personality and Social Psychology*, 47(4), 884–899. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.47.4.884>
- Specht, J., Egloff, B., & Schmukle, S. C. (2013). Everything under control? The effects of age, gender, and education on trajectories of perceived control in a nationally representative German sample. *Developmental Psychology*, 49(2), 353–364. <https://doi.org/10.1037/a0028243>
- Thagard, P. (2018, november 9). *How fear leads to anger*. Psychology Today. Hämtad från <https://www.psychologytoday.com/blog/hot-thought/201811/how-fear-leads-anger>
- Tompkins, M. K., Bjälkebring, P., & Peters, E. (2018). Emotional Aspects of Risk Perceptions. I M. Raue, E. Lerner, & B. Streicher (Red.), *Psychological Perspectives on Risk and Risk Analysis* (s. 109–130). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-92478-6_5
- Traub, G. S. (1982). Relationship between locus of control and maladaptive fears. *Psychological Reports*, 50(3), 1249–1250. <https://doi.org/10.2466/pr0.1982.50.3c.1249>
- Trnka, R., & Lorencova, R. (2020). Fear, anger, and media-induced trauma during the outbreak of COVID-19 in the Czech Republic. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 12(5), 546. <https://doi.org/10.1037/tra0000675>
- Troisi, A. (2020). Fear of COVID-19: Insights from evolutionary behavioral science. *Clinical Neuropsychiatry: Journal of Treatment Evaluation*, 17(2), 72–75. <https://doi.org/10.36131/CN20200207>
- United Nations (2020, september 18). *New wave of famine could sweep the globe, overwhelming nations already weakened by years of conflict, warn UN officials*. Hämtad från <https://news.un.org/en/story/2020/09/1072712>
- United States Census Bureau. (2014). *Median household income*. Hämtad från <https://www.census.gov/quickfacts/fact/note/US/INC110218>
- United States Census Bureau. (2020). *Was household income the highest ever in 2019?* Hämtad från <https://www.census.gov/Income2020>

- United States Department of Labor. (2020, september 10). *Unemployment insurance weekly claims*. Hämtad från <https://www.dol.gov/ui/data/.pdf>
- Williams, M., Grajales, C., & Kurkiewicz, D. (2013). Assumptions of multiple regression: Correcting two misconceptions. *Practical Assessment, Research, and Evaluation*, 18(1). <https://doi.org/10.7275/55hn-wk47>
- World Health Organization. (2020, november 30). *Coronavirus disease (COVID-19) dashboard*. Hämtad från <https://covid19.who.int>
- World Health Organization. (2020, november 30). *Malaria*. Hämtad från <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/malaria>
- World Health Organization. (2020, januari 30). *Coronavirus international emergency*. Hämtad från <https://www.unmultimedia.org/tv/unifeed/asset/2527/2527136/>
- World Health Organization. (2020, mars 11). *Director-general's opening remarks at the media briefing on COVID-19—11 march 2020*. Hämtad från <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>
- World Health Organization.(2020). *Mental health and COVID-19*. Hämtad från <https://www.euro.who.int/en/health-topics/health-emergencies/coronavirus-covid-19/publications-and-technical-guidance/noncommunicable-diseases/mental-health-and-covid-19>
- Öhman, A. (2008). Fear and anxiety: Overlaps and dissociations. *Handbook of Emotions* (3rd ed, s. 709–730). Guilford Press.

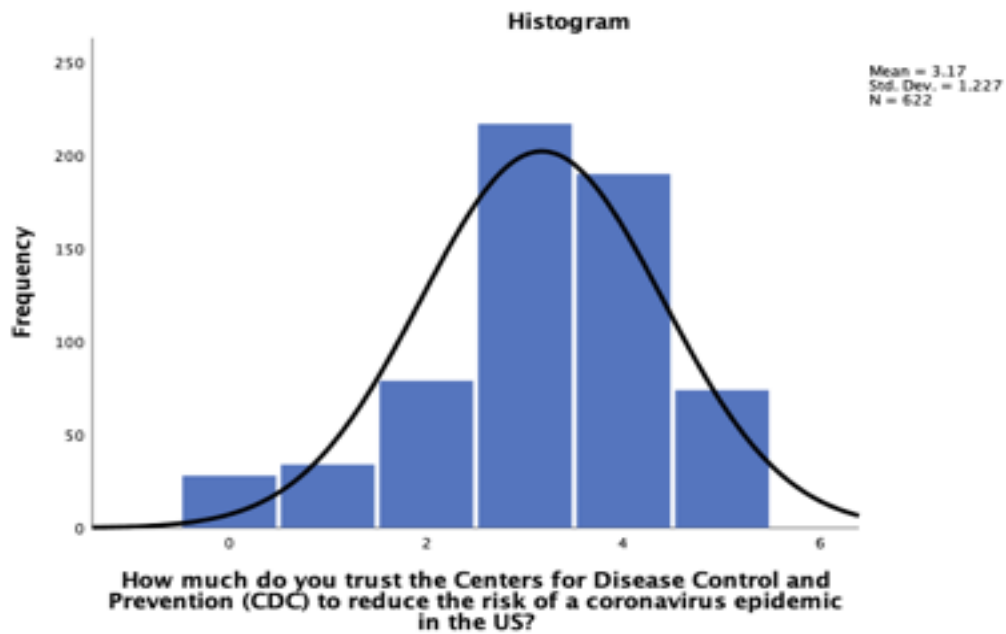
Bilaga 1

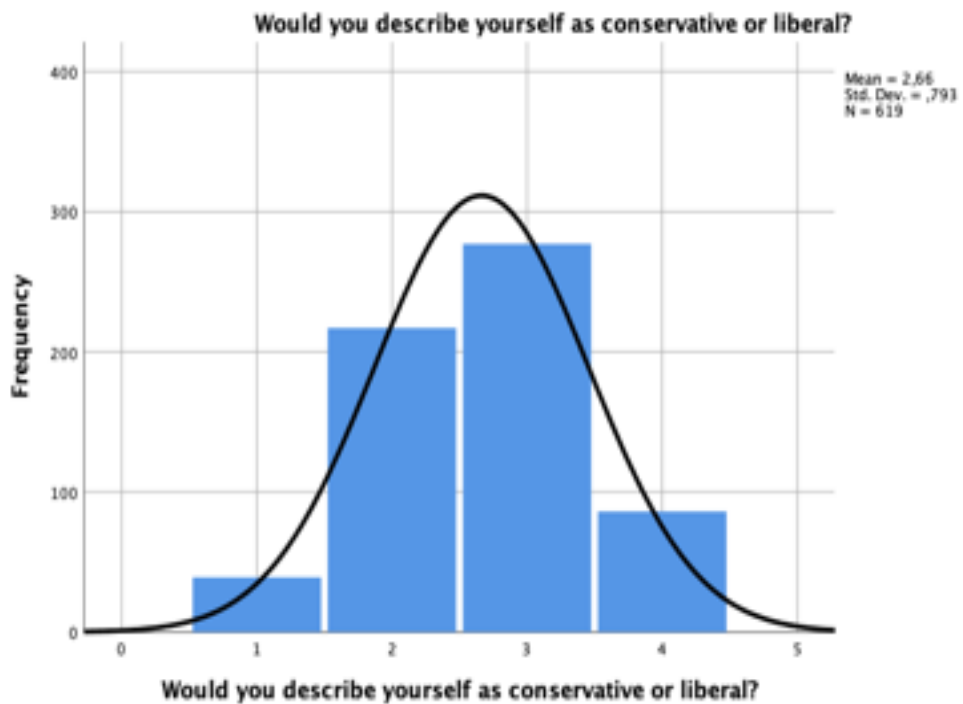
Frekvensfördelning över variabeln total rädsla

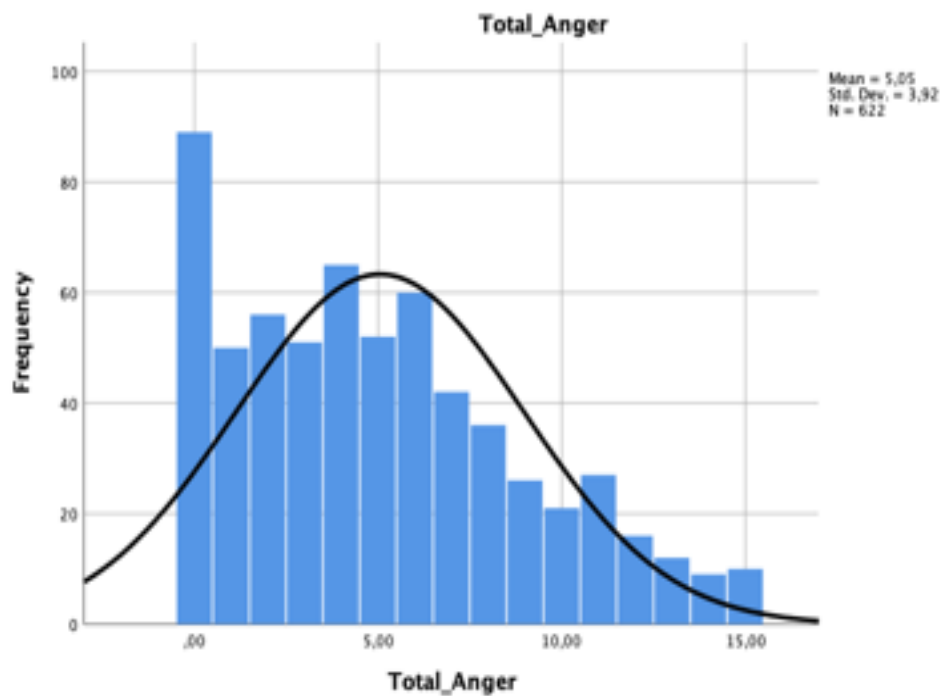
Frekvensfördelning över variabeln kontrollfokus

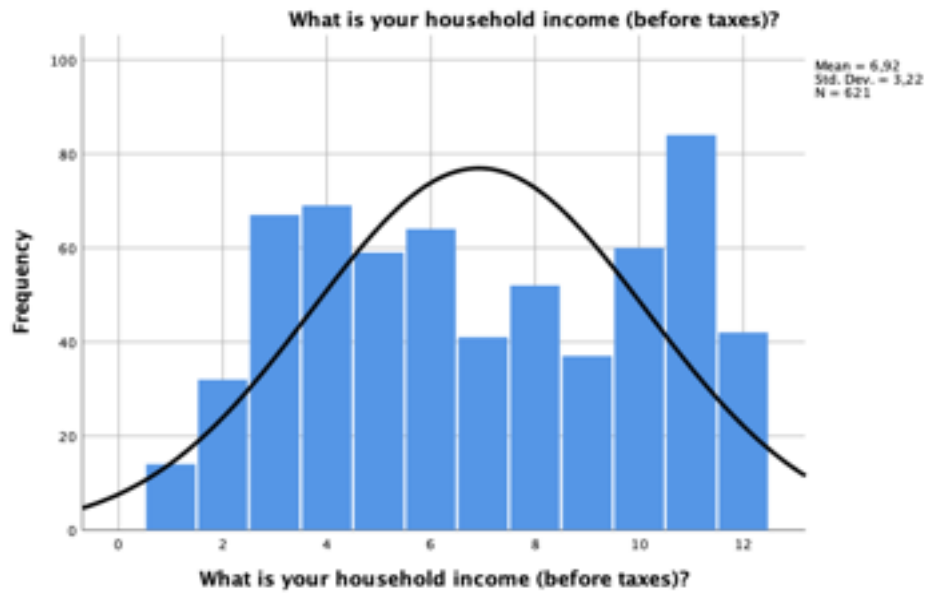
Frekvensfördelning över variabeln externt kontrollfokus

Frekvensfördelning över variabeln konservativ eller liberal

Frekvensfördelning över variabeln total ilska.

Frekvensfördelning över variabeln hushållsinkomst.